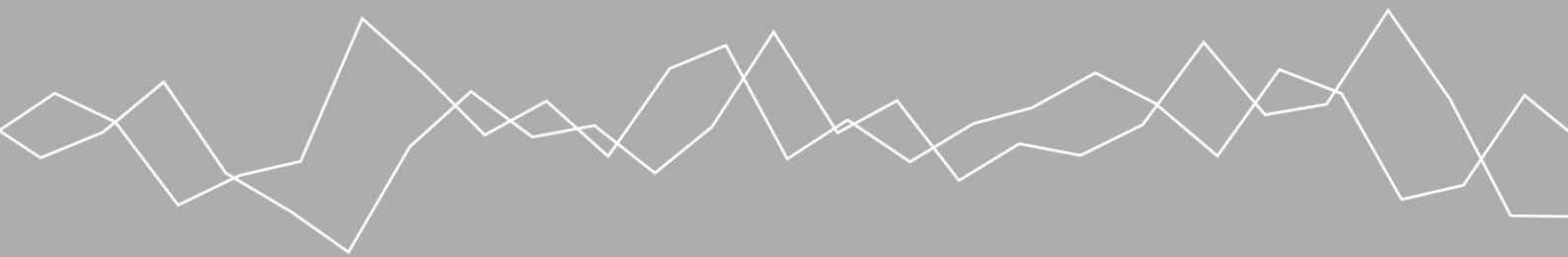

Kosten en baten van aliasgebruik in het betalingsverkeer

Amsterdam, maart 2020

In opdracht van DNB

Kosten en baten van aliasgebruik in het betalingsverkeer

Johannes Hers
Ward Rougoor
Marilou Vlaanderen

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2020-02

ISBN 978-90-5220-048-4

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2020 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Samenvatting

Grootschalig aliasgebruik kan bijdragen aan meer concurrentie in het betalingsverkeer doordat het overstapdrempels verlaagt. Een verplichte marktbrede adoptie van een nieuw, robuust alias leidt zo tot structurele baten, maar de invoering gaat gepaard met hoge incidentele kosten voor alle partijen in de betaalketen. Voor de bestaande aliassen (zoals bijvoorbeeld telefoonnummer, e-mailadres) is het kosten-batensaldo naar verwachting ongunstiger.

Eén van de maatregelen die kan bijdragen aan het verlagen van overstapkosten in het betalingsverkeer waarover al lange tijd discussie bestaat, is betaalrekeningnummerportabiliteit (het kunnen meenemen van het betaalrekeningnummer naar de nieuwe aanbieder). Aliasgebruik is een alternatief voor nummerportabiliteit dat het overstappen van betaalrekeningaanbieder gemakkelijker kan maken en daarmee mogelijk de overstapdreiging kan vergroten. Bij aliasgebruik wordt een alias (bijvoorbeeld een telefoonnummer of e-mailadres) gekoppeld aan het IBAN. Overstappen van betaalrekeningaanbieder wordt eenvoudiger omdat rekeninghouders hun contacten niet hoeven te informeren over hun nieuwe IBAN, althans voor zover deze contacten reeds beschikken over de alias. De alias blijft ongewijzigd en deze wordt gebruikt bij betaaltransacties. Omdat de kosten van invoering mogelijk lager zijn, zou de kosten-batenanalyse voor aliasgebruik gunstiger kunnen uitvallen dan voor nummerportabiliteit. Als onderdeel van een breder onderzoek door DNB naar verschillende vormen van aliasgebruik geeft deze rapportage inzicht in de kosten en baten van aliasgebruik.

We brengen allereerst de kosten en baten in kaart van het centrale projectalternatief: een (alleen) in Nederland nieuw in te voeren, verplicht te gebruiken, robuust alias. Als de alias niet verplicht wordt, is er geen sprake van marktbrede adoptie: dan zijn de baten veel lager omdat een deel van de betaalrelaties nog altijd in kennis gesteld moet worden van de overstap. We gaan ervan uit dat dit alias alleen in Nederland wordt ingevoerd, omdat de Nederlandse overheid een verplichte invoering van de alias in de gehele EU niet kan afdwingen. Van deze verplichte, robuuste alias berekenen we de kosten en baten ten opzichte van de huidige situatie (zonder betaalrekeningportabiliteit maar met de overstapservice).

Voor het in kaart brengen van kosten en baten is gebruikgemaakt van bestaande literatuur. Voor de baten hebben we de benadering van Decisio (2016) gevolgd, waarbij we een aantal veronderstellingen aanpassen en actualiseren. De belangrijkste aanpassing is dat we er op basis van recent onderzoek (Panteia, 2018) vanuit gaan dat de ruimte voor het beperken van X-inefficiëntie door meer concurrentie beperkt is omdat belangrijke onderdelen van het betalingsverkeer in Nederland al relatief efficiënt zijn. Voor de kosten baseren we ons grotendeels op een ex post evaluatie van de migratie naar IBAN door Europe Economics (2016). De activiteiten en kosten van een grootschalige overgang op aliasgebruik zijn globaal vergelijkbaar met de introductie van IBAN, zo bevestigen diverse partijen in de betaalketen. Op sommige punten wijken we beredeneerd af van Europe Economics: voor betaalrekeningaanbieder is voor de introductie van een alias een minder ingrijpende systeemaanpassing nodig dan voor IBAN, en hebben we de kosten verlaagd. Ook bleek de schatting van Europe Economics gebaseerd op de kosten van grote incassanten met schaalvoordelen. Daarom hebben we in onze berekening een opslag op de kosten voor de kleinere incassanten verondersteld.

De *directe baten* zijn baten voor lagere overstapkosten (administratieve handelingen) van betaalrekeninghouders (particulieren en mkb) en incassanten nadat de alias is ingevoerd. Over een periode van 10 jaar komen deze baten op ruim € 420 miljoen. Daarnaast ontstaan *indirecte baten* doordat lagere overstapkosten leiden tot meer concurrentie op de markt voor betaalrekeningen, met een neerwaartse druk op de marktprijzen en winstmarges. Een lagere marktprijs verlaagt het producentensurplus ten gunste van het consumentensurplus. Deze verschuiving heeft geen gevolg voor de totale maatschappelijke baten en is dus niet meegenomen in de tabel. De totale baten nemen wel toe als de toegenomen concurrentie leidt tot een vermindering van de inefficiëntie. Deze baten komen in eerste instantie terecht bij de aanbieders van betaaldiensten, maar kunnen (deels) worden doorberekend aan de rekeninghouders. Omdat grote delen van het betalingsverkeer in Nederland al relatief concurrerend zijn, schatten we de indirecte baten door verlaging van de inefficiëntie op € 66 miljoen. Andere redenen om aan te nemen dat de indirecte baten beperkt zijn is dat de concurrentie op de markt autonoom toeneemt door toetreding waardoor inefficiënties al kleiner worden. In dat geval is het aannemelijk het additionele positieve effect van aliasgebruik op de concurrentie in de toekomst kleiner is dan in onze schatting. Een tweede kanttekening is dat aliasgebruik wel leidt tot het verminderen van overstapdrempels op de binnenlandse betaalmarkt, maar tegelijk een toetredingsbarrière vormt voor buitenlandse toetreders: zij moeten immers voordat zij kunnen toetreden de alias implementeren in hun systemen. Ook dit beperkt de toename van de concurrentie op de Nederlandse markt als gevolg van de introductie van een robuust alias.

Tabel 1.1 Contante waarde kosten en baten van invoering robuust alias over periode van 10 jaar

Structurele directe Baten (overstapkosten)	421
Structurele indirecte baten (inefficiëntie)	66
Totale baten	487
Incidentele kosten publieke bestuursorganen	-27
Incidentele en structurele systeemkosten betaalrekeningaanbieders, incassanten en anderen	-825
Incidentele kosten betaalrekeninghouders	-81
Structurele kosten publieke bestuursorganen (aliasregister)	-8
Structurele kosten betaalrekeningaanbieders en anderen	-125
Totale kosten	-1.067
Saldo baten en kosten	-580

De overheid en DNB maken *incidentele kosten* voor de introductie van de alias door aanpassing van wetgeving, implementatieplannen en begeleiding en de voorlichting van alle rekeninghouders over de alias. Daarnaast moet er een aliasregister beschikbaar gesteld en bijgehouden worden, waarin alle aliasen gekoppeld zijn aan de achterliggende IBAN. Voor betaalrekeningaanbieders, incassanten en partijen die bulk SCT-bestanden aanleveren zijn er hoge incidentele (systeem-)kosten van de overgang op een robuust alias, omdat alle partijen aanpassingen moeten doorvoeren in hun

administraties en systemen om de robuuste alias in te voeren: systeemaanpassingen, opzoekkosten en conversiekosten. Over een periode van 10 jaar (ook gebruikt in Decisio, 2016) komt de contante waarde naar schatting ruim boven de € 800 miljoen. Daar komen eenmalig de opzoekkosten van alle particulieren en mkb's bij (die bij introductie eenmalig alle aliassen van hun betaalrelaties moeten opzoeken). Daarnaast zijn er structurele kosten voor de overheid (onderhoud aliasregister) en voor betaalrekeningaanbieders en anderen, doordat systemen complexer worden, bijvoorbeeld omdat er structureel twee betaalgegevensvelden (IBAN en Alias) moeten worden bijgehouden. Ook is er structureel een extra controle nodig met het aliasregister om vast te stellen aan welke betaalrekeningaanbieder de alias op dat moment gekoppeld is. Per saldo resulteert over een periode van 10 jaar een negatief saldo van bijna € 600 miljoen.

De intuïtie achter dit grote verschil tussen kosten en baten is dat de baten gedreven worden door een relatief beperkte groep overstappende particulieren en mkb'ers. Het positieve effect van meer concurrentie door een lagere inefficiëntie in het betalingsverkeer is vermoedelijk beperkt omdat het betalingsverkeer in Nederland al relatief doelmatig is. Om deze baten mogelijk te maken, moeten alle partijen in de betaalketen (inclusief 13 miljoen particulieren en 1,2 miljoen mkb'ers) eenmalig een substantiële inspanning plegen om de alias te verwerken in al hun administraties en systemen. Het duurt een tijd (ruim 30 jaar als we veronderstellen dat kosten en baten constant zijn) voordat deze eenmalige inspanning is terugverdiend. Uit de gevoeligheidsanalyses blijkt het saldo van kosten en baten gevoelig voor aannames rond het percentage overstappers via de Overstapservice, het aantal primaire rekeninghouders, de indirecte baten en de systeemkosten. Ook blijkt uit die analyse dat de overstapkosten ten opzichte van de huidige situatie fors verlaagd kunnen worden (met € 100-150 miljoen over 10 jaar) door het gebruik van de overstapservice onder particuliere betaalrekeninghouders aanzienlijk te verhogen naar 80 procent. Als de overstapdreiging daardoor toeneemt kunnen er ook indirecte baten zijn door meer concurrentie.

In een tweede stap hebben we de (bestaande) aliassen: telefoonnummer, e-mailadres, Burgerservicenummer (BSN), KvK-nummer, KvK-vestigingsnummer, btw-id en Legal Entity Identifier (LEI) gescoord ten opzichte van dit centrale projectalternatief. Uit die vergelijking blijkt dat de bestaande aliassen naar verwachting een ongunstiger kosten-batensaldo hebben dan de robuuste alias. Mobile telefoonnummer en e-mailadres hebben het grootste potentiële bereik. Doordat deze niet zelf-controlerend zijn moeten echter meerkosten gemaakt worden om de benodigde betrouwbaarheid te waarborgen. BSN heeft als zelf-controlerend nummer op zichzelf potentie. Een nadeel is dat BSN op dit moment een privacygevoelig nummer is en het gebruik ervan door derde partijen wettelijk sterk aan banden is gelegd. Door het BSN in te zetten als IBAN-alias wordt de privacy ervan geschaad en ontstaat er waarschijnlijk behoefte aan een 'nieuw BSN' met bijhorende kosten. Van de vier zakelijke aliassen scoort het btw-id relatief het best. Voor LEI geldt dat lang niet alle bedrijven erover beschikken. Het vestigingsnummer en het KvK-nummer (uitgegeven voor 2010) zijn niet zelf-controlerend. Deze aliassen zijn niet beschikbaar voor huishoudens, en vormen dus geen integrale oplossing voor het verlagen van overstapdrempels.

Inhoud

Samenvatting	i
1 Inleiding en vraagstelling	1
2 Robuuste alias	3
2.1 Inleiding	3
2.2 Projectalternatief.....	4
3 Kosten en baten van een robuuste alias	7
3.1 Inleiding	7
3.2 Directe baten.....	9
3.3 Indirecte baten	17
3.4 Incidentele kosten	24
3.5 Structurele kosten.....	35
3.6 Gevoeligheidsanalyses	37
4 Aliasafhankelijke kosten en baten	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Kosten en baten bestaande aliasen	41
Literatuur	44
Bijlage A Opzet van de analyse	47
Bijlage B Figuren en tabellen	49

1 Inleiding en vraagstelling

Aanleiding en vraagstelling

Concurrentie leidt in het algemeen tot een beter aanbod tegen een lagere prijs. Overstapdrempels staan actief consumentengedrag in de weg. Dit kan leiden tot hogere prijzen, een lagere efficiëntie en minder innovatie in de bancaire retailsector. Een grotere overstapdreiging is een van de manieren waarop de concurrentie tussen betaalrekeningaanbieders kan worden bevorderd. Eén van de maatregelen die kan bijdragen aan het verlagen van overstapkosten in het betalingsverkeer waarover al lange tijd discussie bestaat, is betaalrekeningnummerportabiliteit (het kunnen meenemen van het betaalrekeningnummer naar de nieuwe aanbieder). Een eerdere kosten-batenanalyse door de Europese Commissie (EC) (2013) liet echter zien dat de kosten van een introductie van generieke nummerportabiliteit niet opwegen tegen de baten.

Aliasgebruik is een alternatief voor nummerportabiliteit dat het overstappen van betaalrekeningaanbieder gemakkelijker kan maken en daarmee mogelijk de overstapdreiging kan vergroten, en dat mogelijk met minder kosten voor de betaalrekeningaanbieder gepaard gaat. Bij aliasgebruik wordt een alias (bijvoorbeeld een telefoonnummer of e-mailadres) gekoppeld aan het IBAN. Overstappen van betaalrekeningaanbieder wordt eenvoudiger omdat rekeninghouders hun contacten niet hoeven te informeren over hun nieuwe IBAN, althans voor zover deze contacten reeds beschikken over de alias. De alias blijft ongewijzigd en deze wordt gebruikt bij betaaltransacties. Op de achtergrond wordt de alias gekoppeld aan het nieuwe IBAN van de betaalrekening. Omdat de kosten van invoering mogelijk lager zijn, zou de kosten-batenanalyse voor aliasgebruik gunstiger kunnen uitvallen dan voor nummerportabiliteit.

Vraagstelling

Naar aanleiding van deze al geruime tijd lopende beleidsmatige discussie over (betaalrekening)nummerportabiliteit en aliasgebruik als middel om overstapkosten te verlagen en de concurrentie tussen betaalrekeningaanbieders te vergroten (zie MOB, 2018), heeft de minister van Financiën in de Tweede Kamer de toezegging gedaan om DNB te vragen onderzoek te doen naar de mogelijkheden om overstappen te bevorderen met behulp van aliasgebruik. Doel van het DNB-onderzoek is de volgende vraag te beantwoorden:

“Welke vorm van aliasgebruik is geschikt om overstappen van bankrekening op nationaal niveau te vergemakkelijken voor:

- consumenten;*
- zakelijke klanten;*
- zowel consumenten en zakelijke klanten?”*

Het onderzoek geeft inzicht in: (1) welke aliases geschikt zijn om te koppelen aan een IBAN, de voor- en nadelen, en (2) de kosten en baten van aliasgebruik. DNB heeft het eerste deel zelf uitgevoerd.¹ Deze rapportage richt zich op het tweede deel: *inzicht geven in de kosten en baten van de verschillende vormen van aliasgebruik.*

¹ De Nederlandsche Bank (2020). Verlaging van overstapdrempels in het Nederlandse betalingsverkeer: geen nummerbehoud, maar aliasgebruik? Amsterdam: DNB

Aanpak en methode

Dit impliceert dat er aparte kosten-batenanalyses worden gemaakt voor een limitatieve lijst van verschillende aliassen. We starten met het centrale projectalternatief van een nieuwe, verplicht te gebruiken, robuuste alias. Dit is een alias dat voldoet aan (bijna) alle criteria voor een robuuste alias, en wordt uitgebreider beschreven in hoofdstuk 2 (zie ook DNB, 2020). De verplichting is nodig om te garanderen dat de alias op grote schaal ingevoerd wordt (zowel bij huishoudens en kleinzakelijke gebruikers als bij al hun incasso-relaties en uitkerende instanties (voor bijvoorbeeld toeslagen en uitkeringen) zodat de baten van invoering maximaal zijn. Bovendien gaan we ervan uit dat dit alias alleen in Nederland (voor girale betalingen van en naar IBAN's die de landcode 'NL' bevatten) wordt ingevoerd, omdat de Nederlandse overheid een verplichte invoering van de alias in de gehele EU niet kan afdwingen. Van deze verplichte, robuuste alias berekenen we de kosten en baten. Vervolgens scoren we ten opzichte van dit centrale projectalternatief ook de overige (bestaande) aliassen: telefoonnummer, e-mailadres, Burgerservicenummer (BSN), KvK-nummer, KvK-vestigingsnummer, btw-id en Legal Entity Identifier (LEI). In alle gevallen geldt dat we als nul-alternatief de huidige situatie hanteren, dat wil zeggen inclusief het bestaan van de Overstap-service in de huidige vorm. Zie voor een meer uitgebreide beschrijving van het stappenplan dat we hanteren bijlage A.

Bij het in kaart brengen van kosten en baten is gebruikgemaakt van bestaande literatuur en documentatie (bijvoorbeeld eerder onderzoek naar de baten van nummerportabiliteit door de ACM/Decisio, eerder onderzoek door DNB, de ECB en Europe Economics). Deze berekeningen zijn gevalideerd met opgaven van de kosten van verschillende banken en andere spelers op de markt voor betaaldienstverlening, een aantal groot-incassanten, en Betaalvereniging Nederland (beheerder van de Overstap-service). Deze opgaven zijn besproken in interviews en verwerkt in een kostenmodel dat ontworpen is in overleg met DNB en Betaalvereniging Nederland. Het gaat hier om ruwe inschattingen van de invoeringskosten die in een aantal gevallen gebaseerd zijn op kosteninschattingen van de eerdere overgang naar IBAN in 2013/2014 in het licht van de overgang naar de Single Euro Payments Area (SEPA).

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk beschrijven we het (centrale) projectalternatief, de verplichte robuuste alias. In hoofdstuk 3 gaan we achtereenvolgens in op de baten en de kosten van de robuuste alias. In dat hoofdstuk presenteren we ook een aantal gevoeligheidsanalyses voor de belangrijkste parameters en onzekerheden in de berekeningen. Hoofdstuk 4 scoort de bestaande aliassen ten opzichte van de robuuste alias.

2 Robuuste alias

2.1 Inleiding

DNB concludeert dat er geen reeds bestaande alias is die in voldoende mate geschikt is voor groot-schalig aliasgebruik (voor IBAN's) in het betalingsverkeer (zie DNB, 2020). Dit betekent dat een alternatief, nieuw te ontwikkelen, robuust alias nodig zal zijn, indien wordt besloten aliasgebruik in Nederland in te voeren. In de kosten-batenanalyse in het volgende hoofdstuk gaan we dan ook uit van dit nieuw, alternatief robuust alias. Deze alias dient volgens het MOB (2018) aan de volgende eisen te voldoen:

- een gestandaardiseerd (alfa) numeriek nummer;
- eigendom van een persoon of bedrijf;
- neutraal (geen naamverwijzingen van banken, personen of bedrijven);
- centraal uitgegeven (geen eigen keuze);
- zelf-controleerbaar;
- uniek en slechts eenmaal uitgegeven (dus geen heruitgifte);
- stabiel (voor lang toegekend zonder onderscheid persoon of bedrijf);
- privacy-ongevoelig (niet koppelen aan andere doelstellingen);
- uit te breiden voor gebruik voor meerdere rekeningen (volnummers);
- te gebruiken in heel SEPA en om dat af te dwingen bij Europese wet verplicht.

Dit hoofdstuk beschrijft hoe een systeem met robuuste aliassen voor IBAN's er op hoofdlijnen uit zou zien. Het uitgangspunt is een robuust alias die voldoet aan alle bovenstaande eisen, met uitzondering van de laatste eis (we gaan uit van alleen aliasgebruik voor Nederlands betaalrekeningen omdat dit niet eenzijdig af te dwingen is door Nederland in EU-verband).

Als kader voor hoe aliasgebruik voor IBAN's in Nederland eruit zou komen te zien, hanteren we het Zweedse Bankgiro systeem.² Zweedse zakelijke klanten³ hebben naast een betaalrekeningnummer ook een Bankgironummer. Dit Bankgironummer wordt gebruikt voor het versturen en ontvangen van betalingen. Dit nummer wordt niet uitgegeven door banken, maar door de nationale verwerker van het betalingsverkeer, Bankgirot. De gedachte hierbij was dat debiteuren en crediteuren elkaars rekeningdetails niet hoeven te kennen. In de communicatie met hun relaties, zoals op facturen, kunnen bedrijven volstaan met hun Bankgironummer.

Het Bankgironummer is een zelf-controleerbaar nummer dat in de centrale backoffice van Bankgirot gekoppeld is aan het rekeningnummer van het desbetreffende bedrijf. Aan een betaalrekening kunnen meerdere bankgironummers gekoppeld zijn. Bankgironummers zijn alleen nationaal te gebruiken en alleen voor betalingen in Zweedse Kronen. In communicatie met buitenlandse relaties moet het betaalrekeningnummer (IBAN) wel worden opgegeven.

² <https://www.bankgirot.se/en/about-bankgirot/our-offer/payment-systems/bankgiro-system/>

³ Hoewel beschikbaar voor consumenten, maken zij er weinig gebruik van. Specifiek voor incasso's krijgen consumenten van hun incassant een uniek identificatienummer dat centraal bij Bankgirot aan hun rekeningnummer wordt gekoppeld. Bij overstap naar een andere aanbieder, zorgt Bankgirot voor koppeling aan het nieuwe betaalrekeningnummer.

Het Bankgironummer wordt vertaald naar een bankrekeningnummer om de betaling door te voeren. Bij een overstap naar een andere bank behoudt de klant hetzelfde Bankgironummer. Omdat dit nummer is dat wordt gebruikt in het betalingsverkeer hoeft de klant geen nieuw betaalrekeningnummer door te geven aan zijn of haar contacten. Op de achtergrond wordt het nieuwe betaalrekeningnummer (van een andere bank) gekoppeld aan het bestaande en meegenomen Bankgironummer. Het Bankgironummer fungeert dus als ‘alias’ voor het betaalrekeningnummer.

2.2 Projectalternatief

De invoering van een robuust alias vereist op hoofdlijnen de volgende wijzigingen ten opzichte van de huidige situatie. Dit zijn tevens de uitgangspunten waarop de kosten-batenanalyse in het volgende hoofdstuk is gebaseerd.

Introductie en reikwijdte

- Er wordt een robuuste alias conform de eisen als genoemd in paragraaf 2.1 geïntroduceerd. Dit nieuwe (alfa)numeriek en zelf-controleerbare nummer wordt centraal geïntroduceerd en uitgegeven door betaalrekeningaanbieders.
- Ondersteuning van aliaassen wordt voor betaalrekeningaanbieders die actief zijn in Nederland (ofwel IBAN's uitgeven die de landcode 'NL' bevatten) verplicht. Aliassen zijn bruikbaar voor zowel consument, bedrijfsleven als overheid en voor alle in Nederland gangbare betaalproducten en -kanalen.
- Het uitgangspunt van deze kosten-batenanalyse is een volledige migratie voor betalingen tussen Nederlandse IBAN's.⁴ Dit betekent dat consumenten, bedrijven en overheid in beginsel betalingen initiëren op basis van een alias, en niet langer op basis van IBAN. Het IBAN verdwijnt zodoende naar de achtergrond. Op betaalpassen en in (digitale) betaalomgevingen staat de alias vermeld, maar ook (nog steeds) het IBAN. Hoewel de alias de primaire vorm van betaalidentificatie wordt, blijft het gebruik van het IBAN nodig voor betalingen van en naar partijen buiten Nederland (die over een niet-Nederlands IBAN beschikken).
- Nederlandse en mogelijk ook Europese wetgeving dient te worden aangepast zodat in Nederland op dit vlak kan worden afgeweken van SEPA. SEPA schrijft immers voor dat girale betalingen op basis van IBAN dienen plaats te vinden.

Centrale koppeltabel

- Nadat de aliaassen zijn aangemaakt, dienen ze gekoppeld te worden aan de IBAN's. Het ligt voor de hand dit centraal te doen. Dit vereist samenwerking en coördinatie van betaalrekeningaanbieders onderling. Alleen op die manier kan een betaalrekeninghouder aansluitende alias-volnummers krijgen toegekend voor meerdere betaalrekeningen bij verschillende banken.
- Betaalrekeningaanbieders verstrekken de gekoppelde aliaassen vervolgens aan hun klanten. Deze dienen éénmalig te verifiëren dat de betreffende betaalrekeningen/aliaassen aan hen toebehoren en dit te bevestigen richting de betaalrekeningaanbieder.
- De gekoppelde alias-/IBAN-combinaties komen in een centraal beheerde koppeltabel. Deze moet vervolgens worden beheerd en indien nodig gemuteerd.

⁴ Dit volgt uit MOB (2018): *“Wil een robuuste Europese alias de (overstap)drempel effectief wegnemen, is een zo groot mogelijke migratie gewenst. Marktpartijen moeten eenmalig inspanningen doen over te gaan van IBAN naar de alias als adresseringsmethode. Voor maximaal effect op de mobiliteit, is aan te raden gebruik via wetgeving af te dwingen. Dit alles zou grote investerings-, communicatie- en wetswijzigingstrajecten vergen.”*

- De koppeltabel moet vertrouwelijk ontsloten kunnen worden, een zeer hoge mate van beschikbaarheid kennen en grote volumes aankunnen (ook geschikt om bulkbestanden met incasso-opdrachten en overschrijvingen te kunnen verwerken). Op het moment dat een betaalrekeninghouder overstapt van bankrekening wordt het nieuwe betaalrekeningnummer (uitgegeven door de ‘nieuwe’ bank) gekoppeld aan de bestaande alias.

Benodigde aanpassingen bij betaalrekeningaanbieders

- Betaalrekeningaanbieders hebben technische faciliteiten nodig, zodat hun betaalrekeninghouders SCT (-Inst)- en SDD-transacties kunnen initiëren met een alias (in plaats van de IBAN) als identificatie. Deze functionaliteit is nodig voor alle in Nederland gangbare betaalproducten en -kanalen. Naast de interne front- en backoffice systemen dienen betaalrekeningaanbieders ook hun gebruikersomgevingen (websites, apps, APIs⁵) aan te passen voor het gebruik van aliassen.
- Vergelijkbare aanpassingen zijn nodig in digitale aanlevermethodes/-instrumenten (denk bijvoorbeeld aan door zakelijke partijen te gebruiken bestanden voor bulkbetalingen) en andere standaarden die nu voor de Europese overschrijving (SCT en SCT_{INST}) en incasso (SDD) worden gebruikt in het SEPA-betalingsverkeer.
- Omzetting van alias naar IBAN's vindt bij betaalrekeningaanbieders in de klantinteractiesystemen (frontoffice) plaats. In de backoffice van betaalrekeningaanbieders kan zodoende de IBAN gebruikt blijven worden als identificatie. Wel dient de alias van de initiërende partij van een betaling te worden gedeeld met de ontvanger. Dit betekent dat de alias ook ‘door’ de backoffice moet. In de betaalsystemen dient daarvoor een veld beschikbaar gemaakt te worden.
- Voor de grootste betaalrekeningaanbieders geldt waarschijnlijk dat een lokale kopie van de koppeltabel geïntegreerd dient te worden in de eigen systemen. Het op afstand aanroepen van de koppeltabel bij elke transactie resulteert naar verwachting in te veel vertraging.
- Voor transacties van en naar non-NL IBAN's blijft IBAN ook in de front-office als parallel systeem bestaan. Immers, alleen NL IBAN's beschikken over een alias.

Benodigde aanpassingen bij incassanten en uitkerende instanties

- Incassanten en uitkerende instanties (bijvoorbeeld salarisverwerkers) beschikken nu over de IBAN's van hun bankrelaties. Deze instanties moeten na invoering van aliasgebruik bij het initiëren van een transactie de betreffende alias (en niet langer de IBAN) doorgeven aan de betaalrekeningaanbieder.
- Incassanten moeten zodoende hun administratie verrijken met de aliassen van al hun bankrelaties. Hiervoor dient ruimte te worden gemaakt in de vorm van extra velden. Deze velden moeten tevens in staat zijn overweg te kunnen met het zelf-controlerende karakter van de robuuste alias.
- De aliassen kunnen vermoedelijk het best worden opgehaald via een online tool, gekoppeld aan de centrale koppeltabel, waarbij een incassant via het ingeven van een bulkbestand met IBAN's de bijhorende aliassen verkrijgt.

⁵ API staat voor Application Programming Interface. APIs laten computersystemen van verschillende partijen met elkaar communiceren en zijn dus van belang voor het onderling delen van digitale informatie.

Veranderingen voor betaalrekeninghouders

- Betaalrekeninghouders zullen éénmalig actief moeten bevestigen dat zij hun alias hebben ontvangen en voortaan op basis van deze alias betalingen zullen initiëren. Dit kan bijvoorbeeld door de alias online in de klantomgeving van de betaalrekeningaanbieder te activeren.
- Direct na invoering van aliasgebruik zullen betaalrekeninghouders een inspanning moeten doen om de juiste alias van hun contacten te verkrijgen. Ook hier kan mogelijk gebruikgemaakt worden van een online tool, gekoppeld aan de centrale koppeltabel, waarbij via het ingeven van een IBAN de bijhorende alias kan worden verkregen.
- Wanneer een consument of bedrijf overstapt van bank kan deze dezelfde alias blijven gebruiken in het girale betalingsverkeer. Om dit te bewerkstelligen dienen de oude en de nieuwe betaalrekeningaanbieder een exact moment van omzetting overeen te komen, zoals bijvoorbeeld ook bij het overstappen van telefoonaanbieder met nummerbehoud het geval is. De betaalrekeninghouder hoeft vervolgens geen wijzigingen door te geven aan binnenlandse incassanten en crediteuren. Deze hoeven op hun beurt ook geen wijzigingen door te voeren en besparen zo op de administratieve kosten die hiermee gemoeid zijn.

Migratie en voorlichting

Overheden en betaalrekeningaanbieders dienen betaalrekeninghouders goed voor te lichten over de doorgevoerde wijzigingen. Dit vereist een algemene landelijke informatiecampagne en diverse communicatierondes van betaalrekeningaanbieders aan hun klanten. Vooral voor de groep inactieven die communicatie hieromtrent niet leest of er geen actie op onderneemt dient een strategie te worden ontwikkeld. Indien een betaalrekeninghouder na afloop van de transitieperiode nog geen werkend alias heeft kan deze immers niet meer deelnemen aan het Nederlandse betalingsverkeer.

3 Kosten en baten van een robuuste alias

3.1 Inleiding

De kosten en baten van de robuuste alias brengen we in kaart op basis van kosten en baten van vergelijkbare overgangen. Voor de baten gebruiken we de eerdere ex ante inschattingen van nummerportabiliteit als basis (Decisio, 2016). Een robuust alias biedt na invoering immers dezelfde voordelen als nummerportabiliteit (overstappen zonder dat incassanten en reguliere betalers daarvan in kennis hoeven te worden gesteld). Voor de kosten gaan we ervan uit dat de orde van grootte van de kosten van een overgang op een robuust alias vergelijkbaar is met de kosten van de invoering van IBAN: op sommige punten zijn de kosten van het alias wat lager (systeemkosten van banken), op andere onderdelen juist hoger (de noodzaak om iedere rekeninghouder actief op de hoogte te brengen van de wijziging). De kosten van de overgang op IBAN ontleen we aan een ex post evaluatie van deze overgang (Europe Economics, 2016).

Een overzicht van de kosten en baten in een meest ongunstig, meest gunstig en basisscenario is weergegeven in Tabel 3.1. De baten door lagere overstapdrempels en meer concurrentie zijn structureel en overtreffen in alle drie de scenario's de structurele kosten. De baten slaan grotendeels neer bij betaalrekeninghouders, en als we aannemen dat zowel de structurele baten als structurele kosten aan hen worden doorberekend, is het kosten-batensaldo voor deze groep duidelijk positief (zie ook bijlage B.3). De overheid en DNB maken beperkte incidentele kosten. Er zijn echter hoge incidentele (systeem-)kosten van de overgang op een robuust alias, omdat betaalrekeningaanbieders, incassanten, grote betalers en particuliere en zakelijke rekeninghouders allemaal aanpassingen moeten doorvoeren in hun administraties en systemen om de robuuste alias in te voeren. Deze incidentele kosten worden gedreven door de kosten van systeemaanpassingen van betaalrekeningaanbieder, incassanten en organisaties met veel uitgaande betalingen (aanleveraars van bulkbestanden met overschrijvingen). De incidentele kosten voor de transitie naar de alias slaan dus in eerste instantie grotendeels neer bij de betaalrekeningaanbieders en in mindere mate bij overige bedrijven (zoals incassanten). Naarmate een groter deel van deze incidentele kosten wordt doorberekend aan betaalrekeninghouders neemt voor hen het kosten-batensaldo ook af (zie bijlage B.3).

Tabel 3.1 Overzichtstabel kosten en baten van de robuuste alias, (contante) waarde in miljoenen euro's

	Meest on- gustige scenario	Basis-sce- nario	Meest gunstige scenario
Directe Baten			
Betaalrekeninghouders			
Verlaging in de overstapkosten voor particuliere betaalrekeninghouders	91	234	234
Verlaging in de overstapkosten voor mkb's	62 ⁶	56	56
Incassanten en aanleversaars van SCT-bulkbestanden			
Administratieve kostenverlaging	96	130	130
Indirecte baten			
Betaalrekeningaanbieders			
Efficiëntiewinst	0	66	331
Totale baten	248	487	751
Incidentele kosten			
Publieke bestuursorganen			
Ontwikkeling en implementatie van migratieplannen	-4	-4	-4
Voorlichting betaalrekeninghouders	-19	-19	-5
Ontwikkeling en beschikbaar stellen aliasregister	-4	-4	-4
Betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleversaars van SCT-bulkbestanden			
Aanschrijven betaalrekeninghouders	-29	-29	-29
Systeemaanpassingen	-750	-625	-375
Opzoekkosten	-52	-52	-52
Conversiekosten	-119	-119	-119
Betaalrekeninghouders			
Eenmalige verificatiekosten IBAN-alias	-23 ⁷	-34	-34
Opzoekkosten	-60 ⁸	-47	-47
Structurele kosten			
Publieke bestuursorganen			
Onderhoudskosten aliasregister	-8	-8	-
Betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleversaars van SCT-bulkbestanden			
Structurele kosten	-125	-125	-78 ⁹
Totale kosten	-1.194	-1.067	-747
Saldo	-946	-580	5

Om de incidentele kosten af te zetten tegen de structurele kosten en baten hebben we alle kosten en baten over de eerste 10 jaar contant gemaakt in Tabel 3.1.¹⁰ Daaruit blijkt dat over 10 jaar het kosten batensaldo in het basisscenario nog bijna € 600 miljoen negatief is. Volgens de veronderstellingen in dit scenario duurt het ruim 30 jaar voordat incidentele kosten van aliasintroductie zijn terugverdiend. Uit de gevoeligheidsanalyses blijkt het saldo van kosten en baten gevoelig voor aannames rond het percentage overstappers via de Overstapservice, het aantal primaire rekeninghouders, de indirecte baten en de systeemkosten. Op basis van deze gevoeligheidsanalyse is in twee scenario's gevarieerd met relatief ongunstige of juist gunstige aannames op deze parameters.

In het meest ongunstige scenario zijn de veronderstellingen over directe en indirecte baten en (systeem)kosten somberder dan in het basisscenario en resulteert een negatief saldo van ongeveer € 950 miljoen. In het meest gunstige scenario zijn de veronderstellingen over met name de indirecte baten door meer concurrentie positiever en gaan we uit van aanzienlijk lagere incidentele systeemkosten. In dat geval zijn de incidentele kosten van de introductie van het alias in ongeveer 10 jaar terugverdiend. Hoe we tot de inschatting van baten en kosten komen, wordt toegelicht in de volgende paragrafen. Paragraaf 3.6 bevat een aantal gevoeligheidsanalyses die als basis hebben gediend voor de constructie van het meest ongunstige en meest gunstige scenario.

3.2 Directe baten

We kwantificeren de structurele baten van IBAN-aliasgebruik op jaarbasis. We gebruiken hierbij de opzet van Decisio (2016). Die rapportage, opgesteld in opdracht van ACM, had als doel om de totale baten van *nummerportabiliteit* van betaalrekeningen te kwantificeren. In hoeverre deze berekeningen van toepassing zijn op aliasgebruik voor IBAN's, is logischerwijs afhankelijk van de mate waarin aliasgebruik vergelijkbaar uitwerkt voor rekeninghouders als nummerportabiliteit. Wij veronderstellen (zie ook vorige hoofdstuk) dat een robuuste alias die op grote schaal wordt toegepast, in de uitwerking van de voordelen voor de rekeninghouder vergelijkbaar is met nummerportabiliteit: onze definitie van een grootschalige migratie naar een robuuste alias heeft voor de betaalrekeninghouder dan baten die kwantitatief vergelijkbaar zijn in omvang met nummerportabiliteit. Als gevolg zijn de berekeningen in wat volgt, gebaseerd op het scenario van een nieuw te ontwikkelen robuust alias, waarbij iedere overstapper ook daadwerkelijk gebruikmaakt van zijn of haar alias.¹¹

⁶ We berekenen het gemiddelde aantal bankrelaties per betaalrekeninghouder als het totale aantal bankrelaties gedeeld door het totaal aantal betaalrekeninghouders. Als gevolg neemt bij een lager aantal particuliere betaalrekeninghouders in het meest ongunstigelage scenario het gemiddelde aantal bankrelaties per zakelijke betaalrekeninghouder toe. Hierdoor zijn de gemiddelde overstapkosten zonder aliasgebruik hoger, en de baten van aliasgebruik in de vorm van een kostenverlichting voor zakelijke betaalrekeninghouders hoger dan in het basismidden- en gunstige scenario.

⁷ De kosten zijn gekoppeld aan het aantal betaalrekeninghouders, en die zijn lager in dit scenario (zie ook de lagere baten). Daardoor dalen de eenmalige verificatiekosten.

⁸ In dit scenario is het aantal rekenhouders lager en daardoor het aantal betaalrelaties per rekeninghouder groter. Het aantal betaalrelaties is bepalend voor deze kosten.

⁹ Lager omdat in dit scenario de incidentele en structurele systeemkosten voor het bijhouden van duale gegevens (IBAN en Alias) lager zijn.

¹⁰ Conform de MKBA-richtlijnen gebruiken we een discontovoet van 3 procent. In de hoofdtekst maken we de kosten baten contant over een periode van 10 jaar conform de berekeningen in Decisio (2016). Bijlage B.3 bevat ook kosten en baten over een periode van 30 jaar.

¹¹ De baten zijn alleen van toepassing op de overstappers die ook daadwerkelijk gebruikmaken van de alias. Indien de alias slechts door een fractie van de overstappers wordt gebruikt, vermengvuldigen we deze fractie met de totale baten berekend in dit hoofdstuk om de daadwerkelijke hoogte van de baten te berekenen.

We bespreken respectievelijk de baten voor particuliere betaalrekeninghouders, zakelijke betaalrekeninghouders en directe bankrelaties. Baten zijn hier gedefinieerd als de verlaging van de (administratieve) kosten van een overstap. We beschrijven in paragrafen 2 tot en met 4 op hoofdlijnen de belangrijkste kwantiteits- en prijseffecten die bepalend zijn voor de hoogte van de baten voor deze drie verschillende bankklanten. Bij het actualiseren van de berekeningen van de baten van nummerportabiliteit wijken wij soms af van de veronderstellingen van Decisio (2016). Voor een deel van de informatie en parameters die daar gebruikt zijn, hebben wij meer actuele informatie. Daarnaast hanteren we op een aantal punten andere veronderstellingen. In Bijlage A geven we precies aan waardoor de verschillen in de gekwantificeerde baten te verklaren zijn.

Hierna onderscheiden we drie typen directe baten van de introductie van een robuuste alias. In de eerste plaats dalen de overstapkosten voor huishoudens (effect A). Een verlichting in de overstapkosten komt ten eerste voort uit een daling in de werkdruk van de overstap. Ten tweede dalen overstapkosten doordat een overbruggingsperiode met de kosten van de oude en nieuwe betaalrekening komt te vervallen.

Voor alle overstappers – met en zonder overstapservice, zakelijk en particulier – bestaat ten minste drie kwart van de totale baat uit de tijdsbesparing, veroorzaakt door een lagere overstapwerkdruk. Daarentegen is het aandeel van de tijdsbesparing nog hoger voor particuliere betaalrekeninghouders. Ten eerste zijn de vaste kosten van betaalrekeningen lager voor particuliere betaalrekeningen, en ten tweede de gemiddelde overbruggingsperiode lager voor particuliere betaalrekeninghouders. Voor alle particuliere en zakelijke betaalrekeninghouders in totaal, bestaat 90 procent van de totale kostenverlichting uit een tijdsbesparing door de lagere tijdsdruk.

Dit heeft een directe baat voor de overstappers die dat toch al van plan waren. Daarnaast is er een groep die besluit bij een robuuste alias wél - in plaats van niet - over te stappen. Voor deze groep wegen de (gepercipieerde) baten van de overstap in de nieuwe situatie wel op tegen de kosten, waar dat zonder een robuuste alias niet het geval is. De helft van deze hogere baten rekenen we toe aan de alias (zie hierna). In de tweede plaats dalen de kosten voor het mkb (effect B), wederom is er sprake van een groep die toch al zou overstappen en een groep die door lagere overstapkosten bij een alias daartoe alsnog besluit. Ten slotte zijn er op termijn lagere administratieve lasten voor de vaste betaalrelaties van overstappers (effect C). Dit zijn relaties met incassanten, zoals bijvoorbeeld het energiebedrijf en de (gemeentelijke) belastingen, maar ook organisaties met veel uitgaande betalingen (aanleveraars van SCT-bulkbestanden) zoals bijvoorbeeld de Belastingdienst (Toeslagen) en werkgevers of salarisverwerkers die namens werkgevers de salarisadministratie uitvoeren. Zij hoeven in de nieuwe situatie immers niet langer het IBAN aan te passen bij een overstap van de betaalrekeninghouder, maar kunnen blijven overmaken naar of incasseren van de robuuste alias. Zij moeten uiteraard wel (eenmalig) de overgang maken van IBAN naar de robuuste IBAN-alias (zie 24.3.4).

Verlaging in de overstapkosten voor particuliere betaalrekeninghouders

Kwantiteitseffect

Aliasgebruik verlaagt de kosten die gepaard gaan met de overstap van betaalrekeningaanbieder voor betaalrekeninghouders. De lagere overstapkosten in het geval van aliasgebruik leiden tot een toename van het aantal overstappers.

De populatie in de derde kolom in Tabel 3.2, bestaande uit alle particuliere rekeninghouders, blijft gelijk. Voor het totale aantal relevante particuliere rekeninghouders hanteren we de 13,0 miljoen personen die deel uitmaken van de beroeps- en niet-beroepsbevolking in 2019 (CBS StatLine). Deze benadering gaat ervan uit dat de institutionele bevolking niet over een betaalrekening beschikt, waardoor het aantal particuliere betaalrekeninghouders lager ligt dan de 13,9 miljoen volwassenen in 2019 (CBS StatLine). Dit is waarschijnlijk een bovengrens omdat een deel van de stellen slechts een primaire betaalrekening voor het hele huishouden heeft. Een alternatieve benadering is daarom gebaseerd op de aanname dat vrijwel alle automatische bij- en afschrijvingen (zorgtoeslag, kinderbijslag, hypotheekrenteaftrek, energierekening, huur/hypotheekrente, –aflossing, e.d.) huishoudgebonden zijn, en dat het huishouden dus één primaire betaalrekening heeft. Dat is een ondergrens voor het aantal primaire betaalrekeningen omdat in een aantal huishoudens beide partners een eigen primaire betaalrekening zullen hebben. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt het effect van deze aanname op kosten en baten onderzocht in een gevoeligheidsanalyse.

Door aliasgebruik neemt het aandeel *actieve* betaalrekeninghouders¹² toe. Het aandeel van actieve particuliere betaalrekeninghouders in de situatie zonder aliasgebruik (Tabel 3.2, kolom 4) betreft het percentage respondenten dat aangeeft korter dan één jaar geleden met de belangrijkste betaalrekening te zijn overgestapt in de DNB Survey (2019). Dit ligt flink lager dan het percentage respondenten dat in de survey aangeeft het volgend jaar over te zullen stappen. Door uit te gaan van het percentage respondenten dat aangeeft daadwerkelijk te zijn overgestapt corrigeren we zo goed mogelijk voor hypothetische vooringenomenheid (*hypothetical bias*)¹³.

Omdat er nog geen situatie is met aliasgebruik, ontlenen we het aantal overstappers in de situatie met aliasgebruik aan dezelfde DNB Survey, die vraagt naar overstapgeneigdheid met en zonder nummerportabiliteit (DNB Survey, 2019). Deze survey suggereert dat introductie van nummerportabiliteit (equivalent met een breed ingevoerde alias) de kans dat een rekeninghouder overstapt grofweg verdubbelt. In beide gevallen gaat het echter om *overstapintenties*. Om zo goed mogelijk te corrigeren voor de *hypothetical bias*, verdubbelen we het percentage rekenhouders dat zegt daadwerkelijk overgestapt te zijn in de afgelopen 12 maanden. Op basis van de DNB Survey gaan wij er dus vanuit dat het aantal overstappers grofweg verdubbelt ten opzichte van het aantal zelfgerapporteerde overstappers in de afgelopen 12 maanden, als gevolg van grootschalig aliasgebruik. Dit is weergegeven in Tabel 3.2: in de uitgangssituatie zonder breed verspreid robuust alias stapt 1,6 procent over, en dat percentage verdubbelt grofweg door introductie van de alias.

¹² De definitie “actief” verwijst naar betaalrekeninghouders die binnen een tijdspanne van 12 maanden overstappen van betaalrekeningaanbieder.

¹³ Het percentage huishoudens dat in de huidige situatie met de huidige overstapkosten bereid is gebleken over te stappen geeft een indicatie van de *revealed preference* van huishoudens. Nog beter zou zijn om het aantal daadwerkelijk overstappers te gebruiken, maar daar zijn voor zover wij konden nagaan geen harde (administratieve) data over; als een rekening wordt opgezegd is de motivatie daarvoor niet bekend bij de betaalrekeningaanbieders.

Tabel 3.2 Aantal en percentage actieve particuliere betaalrekeninghouders, uitgesplitst naar scenario met en zonder aliasgebruik.

Scenario	Particuliere betaalrekeninghouders die overstappen (aantallen in duizenden)	Populatie (aantallen in miljoenen)	Aandeel actieve particuliere betaalrekeninghouders (%)
Zonder alias	209	13	1,6
Met alias	433	13	3,3
Vershil	225	-	1,7

Prijseffect

Het prijseffect is gelijk aan de verandering in de administratieve kosten van de overstap met aliasgebruik ten opzichte van een overstap zonder aliasgebruik. Deze kostenverlichting resulteert voor de betaalrekeninghouders die al overstapten in de situatie zonder alias in een directe baat. De omvang van dit voordeel is afhankelijk van de wijze waarop overgestapt wordt (met of zonder Overstapservice):

- Overstappers die zonder alias overstappen en wel (**‘Overstapservice’; ‘OVS’**) of niet (**‘Doe Het Zelf’; ‘DHZ’**) gebruikmaken van de Overstapservice: voor de eerste groep zijn de baten van overgang op een alias bij een overstap kleiner dan voor de tweede omdat de kosten van overstappen met de Overstapservice lager zijn.
- Een onderscheid tussen betaalrekeninghouders die alleen overstappen als er een alias is (**met IBAN-alias**) en zij die ongeacht deze mogelijkheid overstappen (**zonder IBAN-alias**). Dit betreft dus betaalrekeninghouders die actief worden door de alias. De kostenverlichting voor deze groep wordt bepaald door de wijze van overstappen die zij gekozen zouden hebben in de afwezigheid van een alias (met of zonder Overstapservice). De omvang van de gemiddelde kostenverlichting is echter kleiner voor deze groep; voor de laatste overstapper in deze groep geldt dat deze bij € 1 hogere overstapkosten niet was overgestapt, voor de eerste overstapper als gevolg van het alias geldt een kostenverlichting die fractioneel lager is dan voor degenen die overstappen zonder alias (iets minder dan € 27 voor Overstapservice en € 124 zonder). Voor de gehele groep nieuwe overstappers rekenen we daarom met de helft van de kostenverlichting van overstappers die ook zonder alias overstappen.¹⁴

¹⁴ De introductie van aliasgebruik zal de overstapdrempels verminderen, zodat de waargenomen voordelen van overstappen de overhand krijgen. Hoeveel dit verandert, hangt af van individuele voorkeuren. We weten echter dat het groter is dan nul, maar kleiner dan de verlaging van de overstapkosten. Als we uitgaan van een lineaire vraagcurve, zullen de voordelen voor nieuwe overstappers gemiddeld de helft bedragen van de kostenreductie. Zie ook bijlage B en Decisio (2016).

De verschillende combinaties leiden tot de vier groepen overstappers in Tabel 3.3. De kostenverlichting betreft het verschil tussen de totale overstapkosten (met of zonder Overstapservice) en de totale kosten in het geval van aliasgebruik. Wij zien dat de kostenbesparing voor overstappers die geen gebruikmaken van de Overstapservice vele malen groter is, doordat zowel de werklust van de overstap als de overbruggingsperiode waarin de oude en nieuwe rekening parallel wordt aangehouden vele malen groter zijn in vergelijking met het gebruik van de overstapservice. Als gevolg hiervan gaan dus met name de overstappers die zonder aliasgebruik geen gebruik zouden maken van de Overstapservice, erop vooruit als gevolg van aliasgebruik. De 34 procent particuliere overstappers met Overstapservice is de resultante van 72.000 particuliere overstappers via de Overstapservice in 2018 (teller, opgave Overstapservice) en het totaal aantal particuliere overstappers in dat jaar: iets minder dan 209.000 overstappers (Tabel 3.2). De fractie is dus gebaseerd op administratieve gegevens van de overstapservice over het aantal overstappers dat gebruikmaakt van de overstapservice, gedeeld door het percentage overstappende particulieren op basis van de DNB Survey maal de populatie van 13 miljoen volwassenen. De fractie die gebruikmaakt van de overstapservice is daarmee veel kleiner dan de veronderstelling van 80 procent die is gebruikt in Decisio (2016).

Tabel 3.3 Kostenverlichting particuliere overstappers per jaar

		Aandeel OVS/DHZ (%)	Overstappers (aantallen in duizenden)	Kostenverlichting (in euro's)	Totaal (in duizenden euro's)
Overstappen zonder alias	OVS	34	72	27	1.967
	DHZ	66	137	124	17.027
Extra overstap- pers indien alias	OVS	34	77	14	1.058
	DHZ	66	147	62	9.156
Totaal					29.207

Verlaging in de overstapkosten voor mkb's

Kwantiteitseffect

De populatie die ten grondslag ligt aan de kwantificering van effect B bestaat uit het totale aantal mkb's met tenminste één zakelijke betaalrekening. We benaderen de fractie mkb's zonder zakelijke betaalrekening door middel van het totale aantal mkb's minus de fractie eenmansbedrijven zonder zakelijke betaalrekening (ZZP Barometer, 2018) maal de fractie eenmansbedrijven in de totale mkb-populatie (CBS StatLine).

Ook hier vermenigvuldigen wij de populatie met de overstapperpercentages met en zonder IBAN-aliasgebruik. Bij gebrek aan meer actuele schattingen hanteren wij het overstapperpercentage voor mkb's van Decisio (2016) in de huidige situatie van 2 procent. Conform de methodiek voor huishoudens extrapoleren wij dit percentage vervolgens naar de situatie met een robuust alias door het

percentage grofweg te verdubbelen, volgens dezelfde redenering als wij voor particulieren hantieren.¹⁵

Tabel 3.4 Aantal en percentage overstappers mkb per jaar, met en zonder aliasgebruik

Scenario	Mkb's die overstappen (aantallen in duizenden)	Populatie (aantallen in miljoenen)	Aandeel actieve mkb's (%)
Zonder alias	25	1,24	2,0
Met alias	51	1,24	4,2
Verschil	26		2,2

Prijseffect

De kostenverlichting voor zakelijke overstappers is hoger dan voor particuliere overstappers. Het aantal zakelijke overstappers dat profiteert van de mogelijkheid tot aliasgebruik is lager, maar de baat (kostenverlichting) per overstappende rekeninghouder is hoger. Dit wordt veroorzaakt door zowel een hogere initiële werklast voor een zakelijke overstap als door meerkosten tijdens de overbruggingsperiode, doordat deze langer is en door hogere, vaste abonnementskosten per maand ten opzichte van een particulier bankrekeningpakket. De vaste kosten van een zakelijke betaalrekeningpakket per maand bedragen grosso modo driemaal de vaste kosten van de particuliere pakketkosten. Bovendien hanteren wij de overbruggingsperioden voor DHZ-overstappers van Decisio (2016) waarin de overbruggingsperiode voor zakelijke overstappers ruim vier keer langer is dan voor particuliere overstappers, c.q. respectievelijk 13 versus 3 maanden.¹⁶ Per saldo zijn de totale baten voor mkb-ondernemingen in dezelfde orde van grootte als voor huishoudens. Het percentage van 77 procent overstappers met Overstapservice is ontleend aan het aantal zakelijke overstappers met Overstapservice in 2018 van 19.000¹⁷ en het totaal aantal zakelijke overstappers van 25.000 (zie Tabel 3.4).

Tabel 3.5 Kostenverlichting overstappers mkb, per jaar

	Aandeel OVS/DHZ (%)	Actieve rekeninghouders (aantallen in duizenden)	Kostenverlichting (in euro's)	Totaal (in duizenden euro's)	
Overstappen ongeacht Alias	OVS	77	19	88	1.678
	DHZ	23	6	514	2.876

¹⁵ Bij gebrek aan gegevens over overstapintenties van zakelijke gebruikers met en zonder alias (of nummerportabiliteit) veronderstellen we dus dat de relatieve toename van de overstapgeneigdheid door introductie van een alias vergelijkbaar is met die van particulieren.

¹⁶ Decisio (2016) geeft aan dat het in het geval van de Overstapservice niet altijd noodzakelijk is om de gehele overbruggingsperiode van 13 maanden aan te houden, maar dat het daarentegen wordt aangeraden om dit wel te doen om foutieve overboekingen te voorkomen (pp. 56). Gegeven de overbruggingsperiodes die zij hanteren voor particuliere en zakelijke betaalrekeninghouders van respectievelijk 3 en 13 maanden, gaan zij uit van een hoger risico en/of risico-aversie van zakelijke betaalrekeninghouders, mogelijk door hogere frequenties in overboekingen en/of bedragen van en naar zakelijke betaalrekeningen.

¹⁷ Dit percentage is berekend op basis van het percentage 21 procent zakelijk van de in totaal 91.000 betaalrekeninghouders die in 2018 gebruik hebben gemaakt van de Overstapservice, opgave van de Overstapservice.

Overstappen indien alias	OVS	77	21	44	902
	DHZ	23	6	257	1.547
Totaal					7.003

Administratieve kostenverlaging incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden

Kwantiteitseffect

We berekenen de verlichting in de werklust voor incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden in de administratieve aanpassing van betaalgegevens. We kwantificeren dit als de totale baat - in de vorm van een kostenverlichting - voor vaste bankrelaties door het wegvallen van deze werklust. We benaderen het totale aantal bankrelaties door het gemiddelde aantal vaste bij- en afschrijvingsrelaties per overstapper te vermenigvuldigen met het totale aantal particuliere en zakelijke overstappers in de situatie zonder aliasgebruik.

Prijseffect

Vervolgens stellen we het prijseffect vast door de totale geschatte tijd die gemoeid gaat met de administratieve aanpassing voor de bankrelatie te vermenigvuldigen met het interne uurtarief voor administratief personeel. In de inschatting van de benodigde tijd maken we onderscheid tussen OVS- en DHZ-overstappers. We gaan ervan uit dat de tijd en kosten gemoeid met het doorgeven van de wijziging in het betaalrekeningnummer halveert voor gebruikers van de Overstapservice ten opzichte van DHZ-overstappers.¹⁸ Dit versnelt het afhandelen (verwerken in diens systemen) van de wijziging in het betaalrekeningnummer voor de bankrelatie, waardoor de benodigde tijd halveert voor bankrelaties van OVS-overstappers.

Het verschil in het gemiddelde aantal bankrelaties tussen particuliere (14) en zakelijke betaalrekeninghouders (15) wordt veroorzaakt door een verschil in het gemiddeld aantal bijschrijvingsrelaties voor particuliere en zakelijke betaalrekeninghouders; dit aantal is grofweg tweemaal groter voor zakelijke betaalrekeninghouders: 1,8 versus 3,5. De gemiddelden van de twee groepen zijn vastgesteld op basis van de DNB Household Survey (DHS) (2019) voor particuliere betaalrekeninghouders en op basis van de DHS (2019) in combinatie met het aantal opdrachtgevers per zakelijke betaalrekeninghouder (CBS, 2018) voor zakelijke betaalrekeninghouders.

¹⁸ De correctie passen we toe op basis van gesprekken met incassanten, waarin zij aangaven beduidend minder tijd kwijt te zijn aan aanpassingen van betaalgegevens wanneer deze via de Overstapservice worden gecommuniceerd.

Tabel 3.6 Effect C, uitgesplitst naar prijs- en kwantiteitseffect per jaar

Overstappers		Aandeel OVS/DHZ (%)	Vaste bij- en Afschrijvingsrelaties (aantallen)	Actieve betaalrekening- houders (aantallen in dui- zenden)	Kostenverlichting per bij- en af- schrijvingsrelatie (in euro's)	Totaal (in duizenden euro's)
	OVS	34	14	72	3	3.176
Particulier	DHZ	66	14	137	7	12.101
	OVS	77	15	19	3	949
Zakelijk	DHZ	23	15	6	7	556
Totaal						16.226

3.3 Indirecte baten

Inleiding

Herverdeeleffecten vs. efficiëntiewinst

Lagere overstapkosten leiden tot meer concurrentie op de markt voor betaalrekeningen, met een neerwaartse druk op de marktprijzen en winstmarges als gevolg.¹⁹ Een lagere marktprijs verlaagt het producentensurplus ten gunste van het consumentensurplus. Omdat dit een verschuiving is blijven de totale maatschappelijke baten gelijk. We laten deze verschuiving daarom verder buiten beschouwing in de analyse. Deze verschuiving van producentensurplus naar consumentensurplus kan echter wel aanzienlijk zijn (circa € 400 mln. in de schatting van Decisio, 2016).

De totale baten nemen toe door een hogere druk op de winstmarges door de grotere prijsconcurrentie als gevolg van de verlaging van de overstapkosten. Om winstmarges voor zover mogelijk intact te houden, ervaren de producenten meer efficiëntiedruk. De totale afname in kosten als gevolg van een vermindering van de inefficiëntie is een baat (in eerste instantie voor de rekening van producenten), die het verlies in marktbatens (deels) compenseert. De omvang van die afname hangt af van het huidige efficiëntieniveau van de markt, wat weer afhangt van het huidige concurrentieniveau.

Een kanttekening is dat we de structurele indirecte baten in termen van een reductie van de inefficiënties die we hierna berekenen constant veronderstellen in de toekomst. Het is echter goed mogelijk dat door toetreding van nieuwe spelers op de betaalmarkt in de komende jaren de concurrentie op de markt al toeneemt en inefficiënties al kleiner worden. In dat geval is het aannemelijk dat het additionele positieve effect van aliasgebruik op de concurrentie in de toekomst kleiner is dan in onze schatting. Een tweede kanttekening is dat aliasgebruik wel leidt tot het verminderen van overstapdrempels op de binnenlandse betaalmarkt, maar tegelijk een toetredingsbarrière vormt voor buitenlandse toetreders: zij moeten immers voordat zij kunnen toetreden de alias implementeren in hun systemen. Ook dit beperkt de toename van de concurrentie op de Nederlandse markt als gevolg van de introductie van een robuust alias.

Methodologie in perspectief

Decisio (2016) deed eerder onderzoek naar ruimte voor efficiëntiewinsten op de markt voor betaalrekeningen. De ruimte voor efficiëntiewinst wordt daarin benaderd als een fractie van de gehele marktomzet van particuliere en zakelijke betaalrekeningen, inclusief alle transactiekosten.²⁰ Deze methodologie houden wij grotendeels aan: wij benaderen de ruimte als percentage van het deel van de markt waarin ruimte is voor efficiëntiewinst.

¹⁹ In eerste instantie zijn er vooral hogere incidentele kosten als gevolg van de invoering van de alias (zie volgende paragraaf). Het is aannemelijk dat deze kosten in de eerste jaren worden doorberekend aan de eindgebruiker, hetgeen tot hogere prijzen leidt. In deze paragraaf gaat het echter om de indirecte structurele baten als gevolg van meer overstappers en prijsconcurrentie op langere termijn, nadat hetde alias is ingevoerd.

²⁰ Ook in Decisio (2016) worden andere bancaire deelmarkten (bv hypotheekmarkt) dus niet in de berekening van de indirecte baten betrokken. Het lijkt niet waarschijnlijk dat een toename van concurrentie op de deelmarkt voor betaalrekeningen leidt tot significant meer concurrentie op andere bancaire deelmarkten.

Om twee redenen gebruiken we niet de gehele marktomzet als basis voor de berekening van deze indirecte baten. Het betalingsverkeer in Nederland is al relatief efficiënt (Panteia, 2018). Als gevolg bakenen wij de markt af tot het deel waar nog bancaire efficiëntiewinst te behalen valt. Hierin maken wij ten eerste onderscheid tussen particuliere en zakelijke betaalrekeningen. Ten tweede maken wij aanvullend onderscheid tussen de marktomzet van bancaire en niet-bancaire instellingen in de transactiemarkt, waarbij wij in tegenstelling tot Decisio (2016) de omzet van niet-bancaire instellingen buiten beschouwing laten, omdat uit later onderzoek (Panteia, 2018) blijkt dat dit deel van de markt al bijzonder efficiënt is. Hiermee beperken we dus de scope voor verlagings van de inefficiënties tot de omzet in het bancaire segment.

Ten derde gaan we er op basis van Panteia (2018) vanuit dat op de zakelijke betaalrekeningmarkt alleen ruimte is voor efficiëntiewinst op de markt van bancaire online betaalservicediensten, en laten we toonbankbetalingsdiensten buiten beschouwing.²¹ Daarom berekenen wij in de derde paragraaf het percentage ruimte voor efficiëntiewinst als fractie van de totale omzet in dit marktaandeel, om de totale ruimte voor efficiëntiewinst te berekenen. De grondslag voor de berekening van potentiële baten door lagere inefficiënties is daarom kleiner dan in Decisio (2016). Voor de inschatting van de efficiëntiewinst gebruiken we verschillen tussen de kosten van niet-bancaire aanbieders (PSP's) en bancaire betaalservicekosten.

Afbakening

Particuliere vs. zakelijke betaalrekeningen

Op basis van twee bevindingen, constateren wij dat ruimte voor efficiëntiewinst zich voornamelijk bevindt op de markt voor zakelijke bankrekeningen. Ten eerste stelt Boot (2007) op basis van empirisch onderzoek vast dat Nederlandse banken de lage betaaldiensttarieven voor particulieren grotendeels compenseren door hogere tarieven met substantiële winstmarges voor zakelijke klanten (nog steeds zijn tarieven voor zakelijke gebruikers aanzienlijk hoger dan voor particuliere). Een hogere concurrentiedruk op beide markten vertaalt zich daardoor primair in een druk op de winstmarges in de zakelijke markt. Bovendien is er incidenteel bewijs voor grote machtsposities in de zakelijke markt (Van der Heijden, 2019).

Ten tweede is er een wezenlijk verschil in de productstructuur tussen de twee markten. De mate van productkoppeling van bancaire dienstverlening is vele malen hoger op de markt voor zakelijke rekeningen, wat zorgt voor overstapdrempels en een afname in de prikkels tot efficiëntie en innovatie voor betaalrekeningaanbieders (NMa, 2010). Gezien de zeer geringe ruimte voor efficiëntiewinst op de markt voor particuliere betaalrekeningen (MOB, 2018), laten we de totale bancaire kosten voor particuliere rekeninghouders buiten beschouwing in de analyse van de mogelijkheid tot efficiëntiewinst.²²

²¹ Uit meerdere studies waarin de kosten van Nederlands toonbankbetalingsverkeer in internationaal perspectief worden geplaatst, blijken deze laag uit te vallen ten opzichte van andere landen (Jonker, 2013; MOB, 2018). Dit wijst op een hoge mate van efficiëntie in het verwerken van toonbankbetalingen, waardoor toonbankbetalingen buiten de grondslag vallen waarover het percentage efficiëntiewinst wordt berekend.

²² Een enigszins gedateerde internationale vergelijking van de prijzen van betaalrekeningen (Bureau van Dijk & CEPS, 2009) laat zien dat op dat moment de prijs van een betaalrekening in Nederland voor verschillende gebruikersprofielen tot de laagste van Europa behoorde.

Bancaire vs. niet-bancaire betalingsverkeerdiensten

Bovendien maken we onderscheid tussen *bancaire* en *niet-bancaire* betalingsverkeerdiensten voor zakelijke rekeninghouders. Door de productkoppeling tussen zakelijke bankrekeningen en aanvullende bancaire betalingsverkeerdiensten, wordt met name de concurrentie *tussen* bancaire instellingen bevorderd als gevolg van lagere overstapdrempels. Eventuele prijseffecten op de relatief efficiënt opererende niet-bancaire betalingsverkeerdiensten laten we buiten beschouwing.

Betaaldiensten aan mkb's vs. betaaldiensten aan grootwinkelbedrijven en corporaties

Effecten op de markt voor bancaire betalingsverkeerdiensten aan grootwinkelbedrijven (gwb's) en corporaties²³ classificeren we eveneens als neveneffecten, omdat we geen veranderingen verwachten in overstapgedrag voor gwb's en corporaties als gevolg van aliasgebruik. Daarentegen nemen we eventuele neveneffecten, c.q. een toegenomen efficiëntie op de bancaire dienstverleningsmarkt voor mkb's bevordert de efficiëntie in betaalservices aan gwb's en corporaties, mee in de beschouwing van indirecte effecten.

In Tabel 3.7 geven wij zicht op de totale binnenlandse marktomzet in bancaire betalingsverkeerdiensten voor zakelijke mkb-bankrekeninghouders. Onder deze definitie vallen alle kosten die banken in rekening brengen voor het verlenen van betalingsverkeerdiensten aan mkb's, en die direct betrekking hebben op de zakelijke betaalrekening.²⁴ Voor ruim 1,2 miljoen zakelijke rekeninghouders²⁵ schatten wij de totale omzet in bancaire betalingsverkeerdiensten op ruim € 350 miljoen per jaar, ofwel een gemiddelde van € 280 per zakelijke betaalrekeninghouder per jaar.

Op basis van Tabel 3.7 stellen wij vast dat 40 procent van deze kosten vaste kosten van het bezitten van een zakelijke rekening betreffen, en derhalve van toepassing zijn op iedere zakelijke betaalrekeninghouder. Daarentegen zijn de overige 60 procent transactie- en omzetgebonden, en is de hoogte per betaalrekeninghouder sterk afhankelijk van directe deelname aan het toonbank- en/of e-commerce betalingsverkeer.²⁶ Voor het gros van de zakelijke betaalrekeninghouders bedragen de gemiddelde jaarlijkse transactiekosten minder dan € 15 per jaar.²⁷ Hierdoor bedragen de mediane jaarlijkse kosten € 130 per betaalrekeninghouder, ofwel minder dan de helft van het gemiddelde van € 280.

²³ We hanteren de grens van 250 werknemers in het onderscheid tussen midden en kleine (mkb) en het grootwinkelbedrijf (gwb).

²⁴ Rekeningcourant krediet classificeren we als financieringskosten, en deze vallen daarmee buiten de marktanalyse van betalingsverkeerdiensten.

²⁵ We benaderen de fractie mkb's zonder zakelijke betaalrekening door middel van het totale aantal mkb's minus de fractie eenmansbedrijven zonder zakelijke betaalrekening (ZZP Barometer, 2018) maal de fractie eenmansbedrijven in de totale mkb populatie (CBS StatLine).

²⁶ De bancaire transactiekosten zijn lager dan de totale transactiekosten per transactie, omdat deze definitie alleen betrekking heeft op betalingsverkeerdiensten die direct door de bank worden geleverd en geïncasseerd.

²⁷ Gebaseerd op een gemiddeld aantal transacties van 160 voor zzp'ers (Zzpdaily (2019)).

Tabel 3.7 Totale bancaire omzet in zakelijk betaaldienstverkeer per jaar

Totale bancaire kosten voor mkb's met zakelijke betaalrekening per jaar		Bancaire kosten per transactie/betaalrekening	Aantal betaalrekeningen/ Aantal transacties ²⁸ / Omzet via betaalmiddel (duizenden)	Totaal (in duizenden euro's)
Vaste kosten	Bankrekening	€ 115	1.235	142.031
	Webwinkelabonnement	€ 120	40	4.800
	Contant	€ 0,05	1.103.444	52.671
	Pinnen	€ 0,06	1.878.837	108.623
Transactiekosten (per transactie)	iDeal	€ 0,30	47.122	13.194
	Creditcard	€ 0,15	3.040	456
	PayPal	€ 0,50	2.280	1.140
	AfterPay	€ 1,70	1.520	2.630
	Overschrijving	€ 0,09	197.641	18.214
Transactiekosten (als % via betaalmiddel gerealiseerde omzet)	Creditcard	2,4 %	€162.967	3.944
	PayPal	3,4 %	€ 97.780	3.325
	AfterPay	3,6 %	€ 65.187	2.347
	iDeal	€ 0,25	2277	569
Terugbetalingskosten ²⁹	Mastercard/Visa	€ 0,24	162	39
	Overschrijving	€ 0,08	647	52
Totaal				351.269

Directe vs. indirecte efficiëntiewinsten op de markt van betaalrekeningen

De druk op de kosten van bancaire betalingsverkeerdiensten is de afgelopen jaren reeds toegenomen, doordat banken als gevolg van een aanhoudend negatief rentebeleid van de ECB de focus in het verdienmodel hebben verlegd van rente-inkomsten naar *fee-inkomsten* uit bancaire betalingsverkeerdiensten (Vozková & Kuc, 2016). Als gevolg verwachten we dat de ruimte voor bancaire efficiëntiewinsten vooral ligt op de markt van online betalingsverkeerdiensten. Tabel 3.8 geeft zicht op de totale omzet die in dit deel van de markt wordt gegenereerd door bancaire instellingen. Vergelijking met de som in Tabel 3.7 wijst uit dat dit grosso modo een zevende van de totale bancaire kosten voor mkb's met een zakelijke betaalrekening betreft.

²⁸ Betalingen van en naar zakelijke betaalrekeningen middels betaalsystemen van zogeheten Collecting Payment Service Providers (CPSP's) nemen we niet mee in de analyse van de bancaire omzet in zakelijk betaaldienstverkeer, CPSP's zijn niet-bancaire betaaldienstaanbieders die webwinkeliers voorzien van betaal mogelijkheden, zoals iDEALiDeal, bankoverschrijving en creditcardbetalingen, al dan niet uitgevoerd via de smartphone. De klanten van een webwinkel betalen feitelijk aan de CPSP die de omzet vervolgens doorstort aan de webondernemer met aftrek van de kosten voor de betaling. Als gevolg hiervan dragen deze niet bij aan de bancaire omzet in betalingsverkeerdiensten.

²⁹ Refundkosten per terugbetalingsmiddel, waarbij het aankoopbedrag aan de consument wordt terugbetaald.

Ten slotte geeft het onderste gedeelte van Tabel 3.8 zicht op hoe de bancaire kosten in het online betalingsverkeer aan het mkb zich verhouden tot de totale online omzet door het mkb. We benaderen de online omzet als fractie van de online omzet door mkb's met bancaire online betalingssystemen (Panteia, 2016), maal de totale e-commerce omzet in detailhandel (GfK, 2019).

Vervolgens delen we de bancaire kosten (€ 50,8 mln.) door de omzet in het betreffende segment in het online betalingsverkeer (€ 3.259,3 mln.). De resulterende fractie bancaire kosten ten opzichte van de betreffende online omzet bedraagt 1,6 procent. Dit percentage is exact gelijk aan het percentage berekend door Panteia (2018, pp. 8) voor mkb's met bancaire betalingssystemen.

Tabel 3.8 Totale bancaire omzet in online betalingsverkeerdiensten aan mkb's

Totale bancaire omzet in online betalingsverkeerdiensten aan Mkb's per jaar		Bancaire tarieven per transactie/ betaalrekening	Aantal betaalrekeningen/ Aantal transacties/ Omzet via betaalmiddel in duizenden	Totaal (in duizenden euro's)
Vaste kosten online betaalsystemen	Webwinkel-abonnement	€ 120,00	40	4.800
	iDeal	€ 0,30	47.122	13.194
	Creditcard	€ 0,15	3.040	456
Transactiekosten (per transactie)	PayPal	€ 0,50	2.280	1.140
	AfterPay	€ 1,70	1.520	2.630
	Overschrijving	€ 0,09	197.641	18.214
	Creditcard	2,4 %	€ 162.967	3.944
Transactiekosten (als % omzet)	PayPal	3,4 %	€ 97.780	3.325
	AfterPay	3,6 %	€ 65.187	2.347
	iDeal	€ 0,25	2.277	569
Terugbetalingskosten	Master-card/Visa	€ 0,24	162	39
	Overschrijving	€ 0,08	647	52
Totaal				50.709
Totaal online omzet voor mkb's met bancaire betaalsystemen in duizenden euro's				€ 3.259.330
% kosten online betalingsverkeerdiensten als fractie van online omzet van Mkb's met bancaire betaalsystemen				1,6 %

Efficiëntiewinst

Efficiëntie op de markt voor online betaalverkeersdiensten

Banken kunnen een koppeling leggen tussen zakelijke bankrekeningen en online betalingsverkeersdiensten, bijvoorbeeld een zakelijke betaalrekening in combinatie met een bancair webwinkelabonnement voor het kunnen accepteren van online betalingen.

Tot op heden werd een dergelijke productkoppeling met de betaalrekeningmarkt gebruikt door bancaire instellingen om een niche te creëren in de online betaalservicedienstmkt. Door deze koppeling (die hun niet-bancaire concurrenten niet kunnen maken) zijn bancaire instellingen in

staat hogere tarieven te rekenen voor een minder uitgebreide dienstverlening ten opzichte van de meer concurrerende niet-bancaire betaaldienstverleners. Volgens Panteia (2016) is deze niche met name van toepassing op kleinere, startende ondernemingen met een beperkt aantal online transacties. Door de koppeling hebben de bancaire aanbieders enige marktmacht, waardoor zij op het online betalingsverkeer minder efficiënt hoeven te opereren dan hun niet-bancaire concurrenten.

Als door introductie van een alias de overstapdrempels op de markt voor betaalrekeningen afnemen en de concurrentie toeneemt, wordt de ruimte voor het gebruiken van dit (financiële) voordeel naar de markt voor online betaaldiensten kleiner. Bancaire instellingen zullen dan in toenemende mate gedwongen worden op die markt efficiënter te opereren door, waar mogelijk, het verminderen van de (bestaande) inefficiënties.

Zoals hierboven beschreven, is de niche door bancaire productkoppeling met name van toepassing op kleinere, startende ondernemingen. Daarentegen maakt men vaak alsnog de overstap naar niet-bancaire betaaldiensten op het moment dat de bedrijfsactiviteiten uitbreiden, omdat de betreffende niet-bancaire betaalrekeningaanbieders doorgaans meer alomvattende dienstverlening voor het kunnen accepteren van online betalingen bieden dan banken. Als gevolg zijn de interne transactiekosten doorgaans lager (Panteia, 2016), wat wordt weerspiegeld in lagere totale transactietarieven ten opzichte van bancaire online betaaldiensten (Panteia, 2018).

Om te concurreren met niet-bancaire aanbieders in het hoge transactiefrequentiesegment, dienen bancaire instellingen de efficiëntie van deze grootschalige aanbieders te benaderen.³⁰ Wij benaderen de maximale hoogte van de efficiëntiewinst als de verandering in de fractie *online transactiekosten gedeeld door online omzet*. Zoals hierboven beschreven, is dit percentage hoger voor toonbankinstellingen die bancaire online betaaldiensten afnemen ten opzichte van instellingen die daar niet-bancaire online betaaldiensten voor afnemen (Panteia, 2018).³¹

Voor niet-bancaire aanbieders gebruiken we in Tabel 3.9 de kosten-omzet fractie van instellingen die niet-bancaire online betaaldiensten afnemen van 1,3 procent: het verschil met de 1,6 procent voor bancaire systemen is dan de maximaal haalbare vermindering van de inefficiënties. Wij komen tot een schatting van maximaal € 8 miljoen aan efficiëntiewinst.

³⁰ Dit kan bijvoorbeeld door meer schaal te creëren door het inrichten van eigen acquiringsdiensten in betalingen, en het verbreden van het aanbod in betaalmethoden. Indien dit leidt tot een groeiend marktaandeel, worden de bancaire schaalvoordelen groter. Tot op heden gelden deze voordelen met name voor de niet-bancaire aanbieders. Schaalvoordelen vertalen zich in efficiëntiewinst voor bancaire instellingen.

³¹ Op het percentage van 1,1 procent (Panteia, 2018) voeren we nog een correctie door voor selectie-effecten. Het gemiddelde transactiebedrag ligt namelijk hoger voor mkb's die niet-bancaire betaaldiensten afnemen. Zij hebben daardoor schaalvoordelen die niet gelden voor de populatie mkb's die bancaire betaaldiensten afneemt. Door de 1,1 procent voor niet-bancaire aanbieders te vermenigvuldigen met de verhouding tussen het gemiddelde transactiebedrag van mkb's met niet-bancaire online betaaldiensten en het gemiddelde transactiebedrag van mkb's met bancaire online betaaldiensten (een factor 1,2) corrigeren we hiervoor. De *gecorrigeerde* omzet van mkb's die online betaaldiensten van niet-bancaire betaalrekeningaanbieders afnemen, stijgt dan van 1,1 procent naar 1,3 procent.

Tabel 3.9 Schaalvoordelen bancaire instellingen op de markt voor online betaaldienstverlening³² (*duizend).

	Online omzet mkb via bancaire online betaaldiensten	Totale bancaire transactiekosten	Percentage bancaire online transactiekosten als fractie van de online omzet
Huidige kosten	€ 3.259.330	€ 50.709	1,6 %
Kosten bij alias	€ 3.259.330	€ 42.463	1,3 %
Efficiëntiewinst		€ 8.246	0,3 %

Het is op voorhand niet duidelijk in hoeverre deze efficiëntiewinst daadwerkelijk haalbaar is voor banken vanwege legacy kosten³³ die niet-bancaire aanbieders niet hebben, en zich vertaalt in lagere prijzen van zakelijke betaalrekeningen. Als de concurrentiedruk groot genoeg is, mag aangenomen worden dat de lagere inefficiënties leiden tot lagere tarieven voor zakelijke eindgebruikers. Het is ook denkbaar dat de lagere inefficiëntie zich (deels) vertaalt in de winstmarge die door de toegenomen concurrentie op de markt voor betaalrekeningen onder druk staat. In beide gevallen is er per saldo sprake van maatschappelijke baten (in het ene geval voor de zakelijke eindgebruikers, in het andere voor de bancaire dienstverleners). Overigens neemt concurrentiedruk zoals eerder opgemerkt waarschijnlijk ook autonoom toe door toetreding van nieuwe aanbieders en technologische innovaties.

Overige synergievoordelen

Volgens Vozková & Kuc (2016) kan een toename in bancaire concurrentie leiden tot een diversificatie in de niet-traditionele bancaire dienstverlening, en heeft dit effect met name betrekking op bancaire instellingen. Afhankelijk van de mate waarin diversificatie leidt tot innovatieve combinaties van bancaire betaaldienstverlening, leidt dit tot aanvullende synergievoordelen.

Een voorbeeld voor zakelijke betaalrekeningen betreft efficiëntiewinsten in het rekeningcourant krediet. Zo zou het kunnen leiden tot lagere rente op tarieven voor rekening-courantkredieten aan het mkb.³⁴ Toegenomen efficiëntie in de financieringsmarkt als gevolg van lagere overstapdrempels zou ook tot lagere rentes voor particuliere huishoudens kunnen leiden, bijvoorbeeld in de hypotheekmarkt. Dergelijke neveneffecten leiden tot hogere winstmarges voor banken, lagere hypotheekrente voor huishoudens of beide.

³² De effecten zijn berekend op basis van de tarieven en online omzet van mkb's, en laten daarmee de bancaire online transactiekosten van bedrijven met meer dan 250 werknemers buiten beschouwing. Daarentegen zullen dergelijke efficiëntiewinsten ook betrekking hebben op het segment van gwb's en corporaties met bancaire online betaaldiensten. De mate waarin deze spillovereffecten leiden tot een stijging in de totale efficiëntiewinst, is afhankelijk van de huidige fractie gwb's en corporaties met online betalingsverkeer via de bank. Gegeven de negatieve relatie tussen de bancaire marktpenetratie en het transactiefrequentie per onderneming (Panteia, 2018), is het effect van deze ondernemingen op de totale efficiëntiewinst naar verwachting beperkt.

³³ Legacy kosten betreffen kosten die gemaakt worden voor IT-systemen die, hoewel verouderd, nog steeds in gebruik zijn.

³⁴ De NMa (2009) stelde vast dat banken zonder heldere onderbouwing een opslagrente van gemiddeld 0,75 procent rekenen bovenop de basisrente van Rekeningrekening-courantkredieten aan het mkb.

3.4 Incidentele kosten

Inleiding

In bovenstaande analyse stellen wij vast dat betaalrekeninghouders, betaaldienstgebruikers en betaalrekeningaanbieders (banken) op verschillende manieren baat hebben bij de invoering van een robuuste IBAN-alias. Tegenover de baten staan ook kosten, die we in dit deel van de analyse kwantificeren. De kosten vallen uiteen in *incidentele* (eenmalige) kosten en *structurele* (jaarlijks terugkomende) kosten. Bovendien maken wij aanvullend onderscheid tussen kosten voor de verschillende actoren: publieke bestuursorganen, incassanten en grote betalers (zoals de Belastingdienst (Toeslagen) en het UWV), betaalrekeningaanbieders en betaalrekeninghouders. We gebruiken de kosten die destijds zijn gemaakt voor de overgang naar IBAN als indicatie (zoals berekend in Europe Economics, 2016), omdat diverse stakeholders ons hebben gemeld dat dit een goede indicatie is voor de kosten van introductie van een nieuw robuuste alias. De hogere (incidentele) kosten als gevolg van de introductie van de alias zullen in de transitiefase in ieder geval deels in de prijzen terechtkomen. Op lange termijn zullen alleen de structurele kosten tot hogere prijzen leiden.

Kosten voor publieke bestuursorganen

Ontwikkeling en implementatie van migratieplannen

De grootschalige migratie naar alias vergt actie van vrijwel alle actoren in het betaalverkeer. Als gevolg is er een belangrijke rol weggelegd voor DNB. Werkzaamheden betreffen onder andere:

- Eraan bijdragen dat de relevante wet- en regelgeving wordt aangepast;
- Tezamen met marktpartijen formuleren van implementatieplannen;
- Juridische inachtneming van regelgeving met betrekking tot financiële en persoonsgegevens;
- Opstellen van implementatiehandreikingen ten behoeve van marktpartijen;
- Communicatie richting marktpartijen, waaronder (het collectief van) betaalrekeninghouders;
- Monitoren van de voortgang in het migratieproces.

De mate waarin zich deze werkzaamheden vertalen in een benodigde uitbreiding van de juridische, technische en operationele capaciteit, is bepalend voor de meerkosten die hiermee gepaard gaan. Dergelijke meerkosten bedroegen € 4,3 miljoen voor de ondersteuning en begeleiding van de SEPA-migratie³⁵. Enerzijds is de verwachting dat dit een overschatting van de meerkosten met betrekking tot aliasmigratie betreft, omdat de migratie in het type betaalgegevens (IBAN) slechts een onderdeel betrof van de overgang naar SEPA. Anderzijds dienen er aanvullende aanpassingen in de wetgeving te worden doorgevoerd in afwijking van Europese wetgeving³⁶. We nemen aan dat deze verschillen grosso modo tegen elkaar wegvallen, waardoor de totale ontwikkeling- en implementatiekosten van een alias zich naar verwachting eveneens rond de € 4,3 miljoen bevinden.

³⁵ Tabel 3.10 geeft zicht op de totstandkoming van de berekening op basis van het totaal aantal fte belast met de ondersteuning en begeleiding van de SEPA-migratie in periode 12-2011 tot 12-2014. De kosten per fte zijn gebaseerd op de gegevens in de ZBO-verantwoording 2018 (DNB, 2019).

³⁶ Merk op dat wetsaanpassingen door andere publieke bestuursorganen (o.a. ministerie van Financiën) worden doorgevoerd, en deze kosten dus niet voor rekening komen van DNB.

Voorlichting aan betaalrekeninghouders

Communicatie naar alle betaalrekeninghouders is een tijdrovend en kostbaar proces. Ten eerste gegeven de omvang van de groep, bestaande uit respectievelijk 13 miljoen particulieren en 1,2 miljoen zakelijke betaalrekeninghouders. Kosten zijn vooral hoog omdat de communicatie ook dient te voorzien in het bereiken van kwetsbare, minder bereikbare groepen in het betalingsverkeer, zoals ouderen, mensen zonder internet en laaggeletterden. Gegeven de maatschappelijke lading van het risico op uitsluiting, zal de overheid alles in het werk moeten stellen om dit te voorkomen.

Zowel de omvang van de doelgroep als de hoge eisen aan de voorlichting komen in grote mate overeen met de recente voorlichtingscampagne voorafgaand aan de stelselherziening van donoregistratie. Minister Bruins voor Medische Zorg & Sport raamt € 20 miljoen aan incidentele voorlichtingskosten, aanzienlijk meer dan wat gebruikelijk is voor overheidscampagnes. In zijn brief aan de Kamer³⁷ geeft hij aan dat hij hoge eisen stelt aan de voorlichting, zoals onder andere voorlichting aan laaggeletterden en migranten. Dergelijke eisen zullen eveneens van toepassing zijn in de voorlichting van aliasgebruik. Wij verwachten daarom vergelijkbare kosten, en ramen de voorlichtingskosten op € 20 miljoen, de contante waarde over 10 jaar komt dan op € 19 miljoen, omdat niet alle kosten in het eerste jaar gemaakt worden.

Ontwikkeling en beschikbaar stellen aliasregister

Ten slotte dient een IBAN-alias koppelsysteem ter beschikking te worden gesteld aan betaalrekeningaanbieders en betaalrekeninghouders. Er zijn drie technische eisen aan het bestand. Ten eerste dienen alle betaalrekeningaanbieders toegang te krijgen tot het Register door middel van een koppelvlak, waarmee gegevens uit eigen applicaties en systemen worden gelinkt met de gegevens uit het aliasregister. Ten tweede dienen betaalrekeninghouders beveiligd in te kunnen loggen om hun IBAN-/alias-koppeling te verifiëren. Ten derde dient het Register te beschikken over de capaciteit om grote bulkbestanden van grootschalige deelnemers van het betalingsverkeer te verwerken.

De technische eisen, d.w.z. het groot aantal koppelvlakken met externe partijen ter raadpleging van het bestand (1), de mogelijkheid tot eenmalige verrijking van het bestand door de populatie (2) en een hoge verwerkingscapaciteit (3), komen overeen met de technische eisen van het Donorregister. Als gevolg gaan wij uit van een evenredige € 2,5 miljoen aan externe bouwkosten en € 1,9 miljoen aan interne kosten. In de laatste categorie vallen onder andere de herbouw van de Over op IBAN-Omnummertool naar een aliasregister (waar betaalrekeninghouders kunnen raadplegen welke IBAN-alias er bij een bepaalde IBAN hoort), de informatievoorziening naar gebruikers en het proefdraaien van het systeem.³⁸

³⁷ Kamerstukken II, 33 506, nr. 28

³⁸ Zie: <https://omnummertool.overopiban.nl/>

Tabel 3.10 Incidentele kosten voor publieke bestuursorganen (bedragen in duizenden euro's).

Benodigde uitbreiding capaciteit		
Ontwikkeling & implementatie migratieplannen	Aantal fte	Kosten (in duizenden euro's)
Beleid en regelgeving	16	2.460
Juridische activiteiten	4	833
Externe communicatie	5	1.053
Totaal	24	4.346
Voorlichting		
Voorlichtingscampagne		20.000
Ontwikkeling & beschikbaar stellen aliasregister		
Interne kosten (herbouw register, informatievoorzieningen naar gebruikers, testen systeem)		1.900
Externe kosten (externe bouwpartij)		2.500
Totaal		4.400
Totaal		28.746

Kosten voor betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanlevertaars van SCT-bulkbestanden

Aanschrijven rekeninghouders

Voorafgaand aan de aliasmigratie, dient de betaalrekeninghouder eenmalig zijn of haar IBAN-/aliaskoppeling te verifiëren. De structuur in bijbehorende aanschrijfkosten komt opnieuw overeen met de kosten van de stelselherziening donorregistratie. Ten eerste worden alleen betaalrekeninghouders aangeschreven die nog niet hun koppeling hebben geverifieerd. Ten tweede kan de verificatie zowel schriftelijk als digitaal worden voltooid. De verwerkingskosten van de respons zijn hoger voor schriftelijke verificatie. Ook voor aliasgebruik dient er mogelijkheid tot schriftelijke verificatie worden geboden, om ‘digidwang’ van betaalrekeninghouders tegen te gaan.

Als gevolg ramen we de kosten voor het aanschrijven en verwerken van de digitale en schriftelijke respons op een evenredige € 30 miljoen, op basis van de kostenraming door het ministerie van VWS van € 25 tot € 35 miljoen.³⁹ Daarbij gaan wij uit van een decentrale distributie; de betaalrekeningaanbieder geeft de alias door aan de betaalrekeninghouder en de aanschrijfkosten komen voor rekening van de betaalrekeningaanbieder.

Systeemaanpassingen

Overgang naar aliasgebruik vergt aanpassingen in de IT-systemen en registratie van betaalgegevens in giraal bulk betaalverkeer. De Betaalvereniging (2017) stelt vast dat de overgang een “kostbaar en tijdrovend project” behelst, “Hier komt bij dat op dit moment het gebruik van aliasen niet voorziet in een alternatief voor IBAN voor zakelijke betalingen door consumenten (bijvoorbeeld incasso) en ontvangsten (bijvoorbeeld salaris). Dit zou een totaal nieuwe rekeningssystematiek bij zakelijke marktpartijen vergen leidend tot een kostbaar en tijdrovend project, vergelijkbaar met de introductie van IBAN een aantal jaren geleden”. Als gevolg hiervan dienen de ex-post schattingen van de kosten van de SEPA-migratie als input voor het vervolg van de kostenanalyse.

Naast de overgang naar IBAN-registratie, werd met de SEPA-migratie eveneens de ISO 20022 /XML standaard voor bulkopdrachten (met incasso-opdrachten of overschrijvingen) in giraal betalingsverkeer van kracht. Deze technische standaard geldt voor zowel binnen- als buitenlands betalingsverkeer. Migratie vergde daarmee eveneens aanpassingen in de systemen van binnenlandse girale betalingsverkeerdeelnemers. Van alle relevante systemen waren interne koppelsystemen het minst aan aanpassing onderhevig (38 procent), gevolgd door respectievelijk bank accounting systemen, kasmiddelenbeheersystemen, externe communicatiesystemen (interfaces) en betalingsverwerkingssystemen (65 procent).

Onderliggende kostendrijvers vallen uiteen in systeemanalyses, systeemaanpassingen, interne veranderingskosten en externe kosten. Systeemanalyses betreffen een inventarisatie van de bestaande systemen, waarbij de benodigde aanpassingen worden vastgesteld. Met betrekking tot migratie naar aliasgebruik betreffen dergelijke aanpassingen onder andere:

³⁹ Kamerstukken II, 33 506, nr. 28

- Koppelingen met het centrale aliasregister⁴⁰;
- Veranderingen in de systeemomgeving als gevolg van een nieuw gegevenstype van betaalgegevens;
- Creëren van duale betalingsgegevensvelden voor Nederlandse IBAN-aliassen en buitenlandse IBAN's ;
- Aanpassing vermelding van eigen betaalrekeninggegevens op website⁴¹;
- Veranderingen in interfaces;
- Updates van systemen om bovenstaande veranderingen mogelijk te maken.

Voor zowel de analyse als de aanpassingen geldt dat dit zowel interne als externe kosten kunnen betreffen, afhankelijk van het wel of niet uitbesteden van de werkzaamheden aan IT-consultancy's en/of conversiediensten. Voor de ISO 20022/XML migratie waren het met name mkb-incassanten die gebruikmaakten van conversiediensten, omdat zij vaak niet over de benodigde IT-expertise beschikten om de migratie intern te voltooien. Overige kosten met betrekking tot interne verandering enerzijds betreffen interne reorganisaties, project management, training en overige administratieve kosten. Overige kosten met betrekking tot externe partijen anderzijds betreffen o.a. het in overeenstemming brengen van technische interfaces en het proefdraaien van applicaties.

Op basis van de kostenanalyse van Europe Economics (2016) maken wij onderscheid in de kosten tussen betaalrekeningaanbieders en zakelijke aanleveraars van girale SCT- en SDD-bulkbestanden per transactie. Met betrekking tot de prijscomponent, c.q. de kosten per automatische incasso en overschrijving, corrigeren wij ten opzichte van Europe Economics voor inflatie en wisselkoersen. Ten opzichte van het volumecomponent, c.q. het totaal aantal SDD- en SCT-transacties in Nederland, gebruiken wij dezelfde maatstaven in de transactieaantallen als Europe Economics. Hierdoor blijven onder andere intra-bancaire transacties buiten beschouwing. Als gevolg hiervan kunnen we de volledige stijging in het volumecomponent in de totale kosten ten opzichte van Europe Economics (2018) toerekenen aan een stijging in het daadwerkelijke transactievolume in Nederland sinds de SEPA-migratie in 2014.⁴²

⁴⁰ Ter illustratie: aansluitingskosten op basis van koppelvlakken op het centrale domein in het applicatieland-schap van dienstaanbieders, worden in het kader van het nieuwe eID-stelsel geschat op € 5 à 15 duizend per koppeling (Ecorys, 2018). Voor 423 webdiensten in de digitale dienstverlening leidt dit tot een kostenpost van tussen de € 2,1 en € 6,4 miljoen.

⁴¹ Dergelijke aanpassingen dienen ook te worden doorgevoerd op briefpapier en zakelijke facturaties. We gaan ervan uit dat evenals bij de herziening in de wetgeving rondom BIG-registratie (Kamerstukken II, 34 629, nr. 6) de mogelijkheid tot 'uitfasering' wordt opgenomen, waarbij restante voorraden geheel kunnen worden opgebruikt. Op die manier leidt de overgang niet tot additionele kosten voor het aanpassen en herdrukken van briefpapier en zakelijke facturen.

⁴² Doordat de kosten per SCT- en SDD-transactie afkomstig uit Europe Economics (2016) worden berekend op basis van de totale kosten gedeeld door de door Europe Economics gehanteerde transactieaantallen, hebben de maatstaven in het aantal transacties geen invloed op de betrouwbaarheid van de totale kosteninschatting, zolang dezelfde maatstaven worden gehanteerd in beide berekeningen.

Daarentegen maken wij, in tegenstelling tot voorgaande analyse, geen onderscheid in de kosten van betaalrekeningaanbieders van girale bulkbetalingen door middel van automatische incasso's enerzijds, en overschrijvingen anderzijds.⁴³ Ook maken we aanvullend op de analyse in Europe Economics (2016), onderscheid tussen de verschillende grootteklassen van incassanten in de kosten per automatische incasso. Europe Economics beschrijft dat in de samenstelling van de steekproef de focus ligt op grootschalige incassanten, omdat zij de grootste impact zouden hebben ondervonden van de SEPA-migratie. Incassanten wijzen erop dat in de SEPA-migratie sprake was van schaalvoordelen voor de grootschalige incassanten, waardoor de gemiddelde kosten per incasso hoger zijn voor de kleinere incassanten. We corrigeren daarom de kosten voor deze laatste groep, waarbij we hogere kosten per incasso rekenen voor kleine en middelgrote incassanten (zie de tabel in Bijlage B.3). Voor de grootschalige incassanten veronderstellen we de kosten gelijk aan de berekeningen van Europe Economics (2016).

De berekende incidentele kosten voor betaalrekeningaanbieders zijn bijna tweemaal hoger per automatische incasso in vergelijking met de kosten per overschrijving. Correcties voor inflatie en veranderingen in de omvang van het girale betalingsverkeer leiden tot een som van ruim € 644 miljoen aan incidentele kosten van systeemaanpassingen voor betaalrekeningaanbieders en incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden in totaal.

Opzoekkosten

Bovenstaande systeemaanpassingen gaan vooraf aan de migratie naar aliasgebruik. Een volgende en laatste stap voorafgaand aan de migratie betreft het verzamelen van de aliases in het klantenbestand van de incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden. We gaan uit van een centrale omnummerfaciliteit, die in vormgeving en omvang grotendeels overeenkomt met de omnummerkanalen die werden aangeboden in het kader van de IBAN BIC service.⁴⁴ Zoals in de IBAN BIC service in de SEPA-migratie, worden ook in de Alias migratie verschillende kanalen aangeboden voor het uploaden van grote klantenbestanden, waardoor er sprake is van schaalvoordelen voor grootschalige incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden.

Daarentegen waren bij incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden vaak enkel de IBAN's bekend, en moesten de bijbehorende BIC's worden verzameld. Het is aannemelijk dat omnummering naar aliases eveneens gepaard gaat met het combineren van verschillende gegevens. Indien incassanten niet over alle benodigde gegevens beschikken, zullen zij opnieuw opzoekkosten maken. Wij gaan ervan uit dat deze zich in eenzelfde range als de BIC opzoek- en verzamelkosten bevinden. Vergelijkbaar met de kostenanalyse van de systeemaanpassingen, benaderen we de totale kosten als de kosten per SDD- en SCT-transactie maal de actuele transactie aantallen. De totale opzoekkosten

⁴³ Europe Economics verklaart de hogere kosten per automatische incasso (SDD) ten opzichte van overschrijvingen (SCT) door een hogere mate van complexiteit in de benodigde aanpassingen om aan de SDD-regelgeving te voldoen. Deze aanpassingen zijn specifiek voor IBAN. Ervan uitgaande dat dit niet nodig is voor een overgang op aliasgebruik, zijn deze kosten hier niet van toepassing in de migratie naar aliasgebruik. Daarom is voor beide type bulkbetalingen de kosten per SCT-betaling gehanteerd.

⁴⁴ De bancaire sector heeft gedurende een periode van vier jaar de IBAN BIC service aangeboden om de betaalmarkt in de IBAN-migratie te ondersteunen. Zij boden hierbij verschillende kanalen aan, waarbij middels een BBAN de IBAN en BIC betaalgegevens konden worden opgevraagd. Deze kanalen bestonden onder andere uit omnummerwebsites, Apple en Android apps, 'free users' aanleverkanalen via excel (<100.000 BBAN's), 'premium users' aanleverkanalen via een secure connectie (>100.000 BBAN's), een voice respond systeem (IVR), live agent kanalen en een SMS response systeem. De totale kosten van de service, inclusief processing- en exploitatiekosten, bedroegen circa negen miljoen euro.

schatten wij op € 33,1 miljoen voor betaalrekeningaanbieders en € 22,0 miljoen voor de incassanten.

Conversiekosten

Ten slotte vindt migratie plaats in de systemen waarbij IBAN-registratie wordt aangevuld met alias-registratie. In de migratie naar IBAN-registratie werden zogenaamde conversiediensten op meerdere niveaus ingericht en aangeboden, zowel door betaalservicedienstverleners als op kleinere schaal door softwareproviders. In het laatste geval betreft het voornamelijk kleinschalige incassanten die gebruikmaken van softwarepakketten waarin betaalsystemen zijn verwerkt. Incidenteel bewijs op basis van de IBAN-migratie wijst uit dat conversiepakketten als onderhoudskosten worden beschouwd, en niet als meerkosten aan de incassanten worden doorberekend.⁴⁵ De kosten voor de betaalrekeningaanbieders komen op € 82,5 miljoen en € 43,6 miljoen voor incassanten en aanlevers van SCT-bulkbestanden.

⁴⁵ Het is denkbaar dat deze kosten in dit geval hoger uitvallen omdat het aannemelijk is dat ontwikkelaars van deze (veelal internationaal opererende) softwarepakketten minder geneigd zullen zijn dit snel en tegen weinig meerkosten te doen als er geen sprake is van een SEPA-brede implementatie maar van een migratie alleen voor Nederland. Deze aanname is dus naar verwachting een ondergrens van de incidentele kosten voor incassanten.

Tabel 3.11 Incidentele kosten betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden (bedragen in duizenden euro's).

	Betaalrekeningaanbieders	Incassanten, aanleveraars SCT-bulkbestanden	Totaal	
Aanschrijven betaalrekeninghouders	30.000		30.000	
Systeemaanpassingen				
	Systeemanalyse	€ 42.002	€ 7.660	€ 49.663
	Systeemaanpassingen	€ 59.593	€ 71.197	€ 130.790
Incassi (SDD)	Interne veranderingen	€ 85.440	€ 21.179	€ 106.619
	Externe kosten	€ 53.669	€ 3.154	€ 56.824
	Totaal	€ 240.705	€ 103.191	€ 343.895
	Systeemanalyse	€ 49.492	€ 4.653	€ 54.145
	Systeemaanpassingen	€ 70.220	€ 10.364	€ 80.583
Overschrijvingen (SCT)	Interne veranderingen	€ 100.676	€ 635	€ 101.311
	Externe kosten	€ 63.240	€ 635	€ 63.874
	Totaal	€ 283.628	€ 16.286	€ 299.914
Opzoekkosten				
Incassi (SDD)		€ 15.078	€ 18.025	€ 33.102
Overschrijvingen (SCT)		€ 17.766	€ 4.230	€ 21.996
Totaal		€ 32.844	€ 22.255	€ 55.099
Conversiekosten				
Incassi (SDD)		€ 37.874	€ 38.302	€ 76.176
Overschrijvingen (SCT)		€ 44.627	€ 5.288	€ 49.915
Totaal		€ 82.501	€ 43.590	€ 126.091
Totaal		€ 669.677	€ 185.321	€ 854.999

Kosten voor betaalrekeninghouders

Eenmalige verificatiekosten IBAN-alias

De eenmalige verificatie van de koppeling tussen de bestaande IBAN en de gedistribueerde alias in paragraaf 3.4 ten behoeve van de samenstelling van het aliasregister, wordt door de betaalrekeninghouder zelf uitgevoerd. De tijd die hiermee gemoeid is, bedraagt een incidentele kostenpost voor de betaalrekeninghouder. Conform SEO, Ecorys & Van Zutphen Economisch Advies (2018) schatten we de benodigde tijd voor een digitale (“digitaal indienen formulier”) en schriftelijke (“via de post indienen formulier”) eenmalige koppeling op respectievelijk 5 en 15 minuten.⁴⁶

We berekenen de totale verificatiekosten als de benodigde tijd per *betaalrekeninghouder*, maal het aantal betaalrekeninghouders. Dit gaat uit van een situatie waarbij een betaalrekeninghouder die over meerdere IBAN's beschikt, deze in één keer verifieert. In andere woorden, rekenen we met de gemiddelde tijdsdruk per betaalrekeninghouder, gegeven het gemiddelde aantal IBAN's per betaalrekeninghouder.

Vervolgens benaderen we de fractie betaalrekeninghouders die de verificatie digitaal voltooien als de fractie betaalrekeninghouders die online bankieren (CBS, 2018), maal de fractie betaalrekeninghouders aangesloten bij betaalrekeningaanbieders met online IBAN-functionaliteiten (Banken.nl, 2018), en gaan ervan uit dat het overige deel van de betaalrekeninghouders de verificatie schriftelijk voltooit. Op basis van deze berekeningen bedragen de incidentele kosten € 35,9 miljoen in totaal, met circa € 28,8 miljoen aan incidentele kosten voor particuliere betaalrekeninghouders en ruim € 7 miljoen aan incidentele kosten voor zakelijke betaalrekeninghouders.

Opzoekkosten

De tweede kostenpost voor betaalrekeninghouders betreft het eenmalig opzoeken van aliassen van bankrelaties waarbij de betaalrekeninghouder de betaling zowel *initieert* als *uitvoert*. Conform deze definitie vallen o.a. ‘betaalverzoeken’ buiten beschouwing, omdat in het verzoek de betaalgegevens van de begunstigde rekeninghouder reeds zijn verwerkt, en er geen uitwisseling van betaalrekeninggegevens nodig is om de betaling uit te voeren.

We benaderen het percentage indirecte overschrijvingsrelaties voor particuliere en zakelijke betaalrekeninghouders. Voor particuliere bankrekeninghouders vermenigvuldigen we het percentage onderlinge consumentenbetalingen (P2P-betalingen) in het totale betalingsverkeer (10 procent⁴⁷), met het gemiddelde aantal overschrijvingsrelaties per betaalrekeninghouder (14), wat neerkomt op gemiddeld 1,4 indirecte overschrijvingsrelaties. Voor zakelijke betaalrekeninghouders passen we een correctiefactor toe van 0,50 op het gemiddelde aantal overschrijvingsrelaties per betaalrekeninghouder. In andere woorden is de aanname dat voor de helft van de overschrijvingsrelaties van zakelijke betaalrekeninghouders, per overschrijvingsrelatie gemiddeld vijf minuten nodig zijn voor

⁴⁶ De tijdsinschatting zijn afkomstig van het ministerie van BZK, en gebaseerd op de uitkomsten van een *burgerpanel*. In tegenstelling tot de gehanteerde kosteninschattingen rekenen we de 83 cent aan out-of-the-pocket kosten voor de schriftelijke indiener niet mee, maar maken deze kosten onderdeel uit van de aanschrijvingskosten door middel van ‘port betaald’ koppelformulieren. Het formulier wordt dan, idem aan de aanschrijving in het kader van het donorregister, als bijlage van de schriftelijke aanschrijving en per post verzonden.

⁴⁷ MOB (2017)

het eenmalig opzoeken en registreren van de betaalgegevens. Voor een gemiddelde van 14 overschrijvingsrelaties komt dit neer op ruim een half uur aan administratieve lasten per zakelijke betaalrekeninghouder. Bovendien zijn ook de uurtarieven hoger in de zakelijke markt. Als gevolg hiervan zijn de totale kosten voor het kleinere aantal zakelijke betaalrekeninghouders groter dan de totale kosten voor particuliere betaalrekeninghouders: respectievelijk € 27,4 versus € 22,2 miljoen.

Tabel 3.12 Incidentele kosten voor betaalrekeninghouders (aantallen en euro's in duizenden).

Verificatie koppeling alias met IBAN			Aantal betaalrekeninghouders	Uurtarief	Benodigde tijd per verificatie in hele minuten	Administratieve kosten per verificatie in hele euro's	Totaal
Particulier	Digitaal	62%	8026	€ 15	5	€ 1	€ 10.032
	Papier	38%	5003	€ 15	15	€ 4	€ 18.762
Zakelijk	Digitaal	62%	761	€ 39	5	€ 3	€ 2.479
	Papier	38%	474	€ 39	15	€ 10	€ 4.637
Totaal							€ 35.910
			Aantal betaalrekeninghouders	Uurtarief	Benodigde tijd per betaalrekeninghouder	Kosten per betaalrekeninghouder	Totaal
Opzoekkosten							
Particulier			13.029	€ 15	7	€ 2	€ 22.179
Zakelijk			1.235	€ 39	34	€ 22	€ 27.405
Totaal							€49.585
Totale incidentele kosten voor betaalrekeninghouders							€ 85.495

3.5 Structurele kosten

Inleiding

Naast incidentele kosten ervaren publieke bestuursorganen, betaalrekeningaanbieder en betaaldienstgebruikers een stijging in de jaarlijks terugkomende kosten als gevolg van aliasgebruik. In wat volgt berekenen we deze *structurele kosten* op jaarbasis, uitgesplitst naar de structurele kosten voor de verschillende actoren.

Kosten voor publieke bestuursorganen

Onderhoudskosten aliasregister

Met de ingang van aliasgebruik en het aliasregister komen de onderhoudskosten voor binnenlandse betalingen in de huidige Over op IBAN–Omnummertool te vervallen. Indien de onderhoudskosten van het aliasregister hoger uitvallen dan de onderhoudskosten van de huidige IBAN–Omnummertool, is er sprake van een stijging in de structurele kosten voor publieke bestuursorganen. Mogelijke oorzaken van dergelijke meerkosten betreffen bijvoorbeeld een hogere raadpleegfrequentie van het bestand, een toename in de omvang van het bestand en hogere eisen aan de mogelijke kanalen voor grote zakelijke gebruikers.

In paragraaf 3.4 benadrukken wij de overeenkomsten tussen de technische eisen van een aliasregister en de technische eisen van het huidige Donorregister. De structurele meerkosten daarvan worden geschat op € 1 à 2 miljoen per jaar. Waar de lengte van het Donorbestand toeneemt door de overgang naar *by default* registratie, blijft het aantal rekeninghouders gelijk aan de huidige situatie.

Het is wel mogelijk dat het aantal raadplegingen structureel toeneemt door de stijging van de overstapfrequentie van betaalrekeninghouders. In paragraaf 3.2 berekenen we dat de frequentie toeneemt met een ruime factor 2. In hoeverre deze stijging zich vertaalt in structurele meerkosten, is afhankelijk van de marginale kosten van het faciliteren van de extra raadplegingen in het register. Wij hanteren de ondergrens in de begrote structurele meerkosten voor het Donorregister als schatting van de meerkosten voor het aliasregister, zijnde € 1 miljoen.

Afwijken van SEPA-wetgeving

SEPA heeft ertoe geleid dat girale eurobetalingen (Europese overschrijvingen en incasso's) in Europa zijn gestandaardiseerd. Verplichte gebruikmaking van het IBAN door betaalrekeningaanbieders en -gebruikers maakt onderdeel uit van deze standaarden.⁴⁸ Afwijking van de Europese standaarden door afwijking in het type betaalgegevens, brengt behalve incidentele kosten (zie paragraaf 3.4), ook structurele kosten met zich mee. We kennen de omvang van deze kosten niet, maar het is mogelijk (als ontwikkelingen in SEPA in toenemende mate divergeren van de Nederlandse (alias-)oplossing, dat deze kosten substantieel zijn of worden.

⁴⁸ Zie Verordening (EU) Nr. 260/2012 van het Europees Parlement en de Raad.

Kosten voor betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden

Aanpassingen in betalings(gegevens)systemen en overschrijvingsformulieren

In paragraaf 3.4 beschrijven wij de benodigde systeemaanpassingen in de systemen van grootschalige zakelijke deelnemers (aanleveraars van bulkbetalingbestanden met overschrijvingen of incasso-opdrachten) in het betaaldienstverkeer als gevolg van de overgang naar aliasgebruik. Deze aanpassingen leiden op verschillende manieren tot structurele meerkosten.

Ten eerste nemen de systemen in omvang en complexiteit toe, omdat er onderscheid dient te worden gemaakt in de registratie van betaalgegevens tussen Nederlandse IBAN-aliassen en non-NL IBAN's. Een eerste gevolg is dat enkele betaalgegevensvelden plaats maken voor dubbele betaalgegevensvelden, waardoor betalingsgegevensbestanden in breedte en complexiteit toenemen.

Ten tweede nemen ook de betalingsverwerkingsprocessen in omvang toe, doordat er additionele activiteiten moeten worden uitgevoerd in de verwerking en rapportage van betalingsverkeer. Zo moet bij iedere betaling een extra controle op basis van het aliasregister plaatsvinden om vast te stellen aan welke betaalrekeningaanbieder de alias op dat moment gekoppeld is (DNB, 2016).⁴⁹ Daarnaast moeten er extra filteractiviteiten worden uitgevoerd tussen non-NL IBAN's en IBAN-aliassen, in zowel de verwerking van betalingen als in de wijze waarop de betaling wordt gerapporteerd aan de betrokken betaalrekeninghouder.

Ten derde leidt dualiteit in het type betaalgegevens tot dualiteit in SCT-overschrijvingsformulieren, waarbij één variant geschikt is voor IBAN-aliassen en de andere variant geschikt is voor non-NL IBAN's. Hierdoor nemen de structurele kosten van SCT-overschrijvingen toe voor aanleveraars van SCT-bulkbestanden.

Tabel 3.13 geeft zicht op de totale sommen voor betaalrekeningaanbieders en incassanten. We benaderen de hoogte van de kosten op basis van de verschillende structurele meerkosten als gevolg van de SEPA-migratie. Op basis van Europe Economics (2016) gebruiken wij twee kostencategorieën die in structuur en impact het meest overeenkomen met bovengenoemde kostendrijvers.

Wij gebruiken de structurele kosten als gevolg van *de conversie naar IBAN* (Europe Economics, 2016) als de meerkosten van duale betaalgegevensvelden, extra controleactiviteiten en dualiteit in SCT-overschrijvingsformulieren enerzijds; en gebruiken de *BIC opzoek- en updatekosten* als gevolg van de SEPA-migratie (Europe Economics, 2016) als de structurele meerkosten als gevolg van extra filteractiviteiten in betalingsverwerking en -rapportage anderzijds.

⁴⁹ In een technische verkenning van nummerportabiliteit, beschrijft DNB (2016) dat zowel bancaire instellingen als betaalverwerkers (payment processors) baat hebben bij IBAN-registratie, doordat zij door middel van de betaalgegevens direct de betreffende betaalrekeningaanbieder herkennen. Dit versoepelt de processen van technische, functionele en compliance controles die zij uitvoeren op binnenkomend en uitgaand betalingsverkeer. Daarentegen worden betaalrekeninggegevens en betaalrekeningaanbieder losgekoppeld door aliasgebruik.

Nog meer dan voor de incidentele kosten, komt het overgrote deel van de structurele kosten voor rekening van de betaalrekeningaanbieders, op ruim € 15,2 miljoen per jaar. De totale structurele kostenstijging voor incassanten en aanlevertaars van SCT-bulkbestanden beperkt zich tot circa € 283 duizend per jaar.

Tabel 3.13 Structurele kosten voor betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanlevertaars van SCT-bulkbestanden (duizenden euro's per jaar).

	Totale kosten	
	Betaalrekeningaanbieders	Incassanten en aanlevertaars van SCT-bulkbestanden
Aanpassingen in betalings(gegevens)systemen en overschrijvingsformulieren	€ 11.339	€ 212
Filteren NL/non-NL	€ 3.949	€ 72
Totaal	€ 15.288	€ 283

3.6 Gevoeligheidsanalyses

In de kosten- en batenanalyse van aliasgebruik hebben we bepaalde aannames gemaakt. Om inzicht te krijgen in hoeverre deze aannames bepalend zijn voor de uitkomsten van de analyse, hebben we de hoogte van verschillende invoerparameters aangepast en het effect op het totale kosten-batensaldo geanalyseerd. De gevoeligheidsanalyse in deze paragraaf beschrijft de uitkomsten van de gevoeligheidsanalyse aan de hand van de meest relevante invoerparameters. Invoerparameters zijn relevant wanneer de uitkomsten sensitief zijn voor de aanpassing (1) en we onzeker zijn over de daadwerkelijke hoogte van de parameter en er dus sprake is van een aanname in de hoogte van de parameter (2). We variëren zowel met parameters voor de directe en indirecte baten als voor de incidentele en structurele kosten (Tabel 3.14).

Aantal particuliere betaalrekeninghouders en overstappers

Bij de directe baten is een eerste onzekere factor met welk aantal primaire particuliere rekeningen we moeten rekenen. In de basis gaan we ervan uit dat iedere volwassene een primaire betaalrekening heeft (13 miljoen). Het is ook mogelijk dat betalingen per huishouden geregeld zijn, en er dus maar één primaire betaalrekening per huishouden is. Als we rekenen met 7,9 miljoen huishoudens die een (gezamenlijke) primaire betaalrekening hebben, nemen de directe baten over 10 jaar met ruim € 50 miljoen af. Het effect van een lager aantal overstappers op de totale baten wordt deels gecompenseerd doordat het aantal bij- en afschrijvingsrelaties per overstapper toeneemt (dat aantal wordt benaderd door het aantal transacties te delen door het (kleinere) aantal betaalrekeninghouders). In de basis (zonder alias) nemen dan de kosten van overstappen per overstapper toe, want de overstapper moet meer bij- en afschrijvingsrelaties in kennis stellen van het nieuwe rekeningnummer. Daardoor stijgen de baten van invoering van een alias per overstapper.

Als het percentage overstappers in de uitgangssituatie niet 1,6 procent maar 1 procent bedraagt, dalen de directe baten van aliasgebruik met ongeveer € 175 miljoen over de eerste 10 jaar – het aantal overstappers dat profiteert van lagere overstapkosten is dan immers aanzienlijk kleiner.

Percentage particuliere overstappers via de Overstapservice

Het percentage particuliere overstappers via de Overstapservice in de basis (34 procent) is de resultante van het totaal aantal overstappers in de laatste 12 maanden (gebaseerd op de enquête DNB) en het aantal particuliere overstappers via de Overstapservice in 2018 (opgave Betaalvereniging Nederland). Betaalrekeningaanbieders geven echter aan dat zij inschatten dat het percentage overstappers via de Overstapservice hoger is. Als we rekenen met 80 procent (zie ook Decisio, 2016) dan dalen de directe baten over 10 jaar met bijna € 150 miljoen. In het basisscenario zonder aliasgebruik zijn de overstapkosten dan immers aanzienlijk lager door het frequenter gebruik van de Overstapservice.

Een andere manier om dit getal te interpreteren is als volgt. Stel dat (bijvoorbeeld door een beleidsinterventie) het percentage gebruikers van de overstapservice ten opzichte van de huidige situatie toeneemt naar 80 procent, dan dalen de overstapkosten voor particuliere betaalrekeninghouders met bijna € 150 miljoen over een periode van 10 jaar. Daarbij is in deze berekening aangenomen dat het percentage overstappers verdubbelt. Als het percentage overstappers niet verandert ten opzichte van de uitgangssituatie dalen de overstapkosten met ongeveer € 100 miljoen over deze periode. Als de overstapdreiging daardoor toeneemt kunnen er ook indirecte baten zijn door meer concurrentie.

Percentage zakelijke overstappers via de Overstapservice

Het percentage Overstapservicegebruik is ruim twee keer hoger voor zakelijke overstappers (78 procent), conform de hogere kostenverlichting door het gebruik van de overstapservice voor zakelijke overstappers ten opzichte van particuliere overstappers. Daarentegen is het percentage zakelijke overstappers via de Overstapservice lager wanneer we dit berekenen over de gehele periode 2015 – 2019 (53 procent t.o.v. 78 procent), en scheelt dit voor de particuliere overstappers slechts één procentpunt (33 procent t.o.v. 34 procent). Gezien we deze data combineren met de meest actuele overstapperpercentages op basis van de DHS-survey, en de mogelijkheid bestaat dat zakelijk gebruik van de Overstapservice is toegenomen over de tijd, houden we 78 procent Overstapservicegebruik aan voor de zakelijke betaalrekeninghouders in de uitgangssituatie. Wanneer we rekenen met het gemiddelde over de periode 2015 – 2019, stijgt het kosten-batensaldo met € 4 miljoen in 1 jaar, en € 29 miljoen verdisconteerd over 10 jaar.

Werkdruk van de overstap zonder aliasgebruik

Als in de uitgangssituatie zonder aliasgebruik de tijd die rekeninghouders kwijt zijn met het wisselen van aanbieder zonder gebruik van de Overstapservice (DHZ) met 20 procent toeneemt, stijgen de baten van aliasgebruik met ruim € 50 miljoen over 10 jaar. Als diezelfde veronderstelling gemaakt wordt voor overstappers die wel gebruikmaken van de Overstapservice, is de toename kleiner (€ 17 mln.) omdat overstappers via de overstapservice minder tijd kwijt zijn met wisselen.

Efficiëntiewinst

Voor de indirecte baten is in de basis gerekend met een afname van de inefficiënties waardoor de kosten dalen van 1,6 procent naar 1,3 procent van het online betalingsverkeer. Daarbij is gecorrigeerd voor selectie door het mkb met grotere transactie aantallen buiten beschouwing te laten. Als we deze correctie niet doorvoeren en aannemen dat de daling van inefficiënties door concurrentie leidt tot een afname van de kosten naar 1,1 procent (conform de kosten van niet-bancaire aanbieders zoals gevonden door Panteia, 2018) dan nemen de indirecte baten toe met ruim € 50 miljoen over 10 jaar. Als we (conform Decisio, 2016) aannemen dat er 5 procent efficiëntiewinst mogelijk

is over de totale bancaire omzet in het betalingsverkeer (in plaats van de online betaaldiensten) komen de indirecte baten over 10 jaar circa € 266 miljoen hoger uit.

Tabel 3.14 Gevoeligheid van de totale kosten en baten voor verschillende invoerparameters, (contante) waarde in miljoenen euro's

	10 jaar (contante waarde)
Totaal saldo kosten en baten in de basis	-580
Directe Baten	
7,9 mln. primaire particuliere betaalrekeningen (ipv 13 mln.)	-51
80% particuliere overstappers gebruikt OVS (ipv 34%)	-147
53% zakelijke overstappers gebruiken OVS (ipv 78%)	29
1% particuliere overstapperpercentage zonder aliasgebruik (ipv 1,6%)	-175
Tijd wisselactiviteit DHZ 20% hoger (ipv 10,8 en 15,3 uur)	51
Tijd wisselactiviteit OVS 20% hoger (ipv 2,3 en 5,5 uur)	17
Indirecte baten	
Verlaging inefficiënties 0,5%-punt (ipv 0,3%-punt)	54
Verlaging inefficiënties over totale bancaire omzet betaaldienstverlening	266
Incidentele kosten	
Kosten voorlichtingscampagne 5 mln. cf IBAN migratie (ipv 20 mln.)	15
Systeemkosten 20% hoger	- 125
Systeemkosten 40% lager	250
Structurele kosten	
Onderhoudskosten aliasregister cf. onderhoudskosten IBAN-Omnummertool	8
Geen structurele meerkosten door dualiteit in betaalgegevens	46

Incidentele en structurele kosten

Voor de incidentele kosten rekenen we in de basis met de kosten van de voorlichtingscampagne voor de donorregistratie omdat er communicatie naar iedere volwassen Nederlander nodig is. Als we rekenen met de lagere kosten van de IBAN-migratie (waar dat niet nodig was) dalen de incidentele kosten over de periode van 10 jaar met € 15 miljoen.

De systeemkosten zijn volgens betaalrekeningaanbieders grosso modo vergelijkbaar met die van de IBAN-migratie. Als we zouden rekenen met systeemkosten die 20 procent hoger zijn, dan stijgen de kosten over de periode van 10 jaar met € 125 miljoen. Daartegenover staan de kanttekeningen van betrokken partijen dat er sinds SEPA een ruim aantal lege velden beschikbaar is in de betaalverwerkingssystemen van betaalrekeningaanbieders en betaaldienstgrootgebruikers. Als gevolg hiervan is het volgens deze partijen mogelijk een alias eenvoudig parallel te laten lopen aan een betaling.

Hierdoor kan de structuur van het betaalverkeer grotendeels onveranderd blijven, en zijn de kosten als gevolg van de benodigde systeemaanpassingen beperkt. Op basis van deze aannames rekenen wij met 40 procent lagere incidentele systeemaanpassingskosten (gedisconteerd) in het meest gunstige scenario (zie paragraaf 3.1).

Indien er in de huidige betalingsverwerkingssystemen inderdaad reeds ruimte beschikbaar is voor dubbele velden, worden ook de hogere structurele kosten als gevolg van duale betalingsgegevenssystemen lager. Op basis van deze aannames dalen de structurele kosten over 10 jaar met € 46,3 miljoen.

Gevoeligheid van het kosten-batensaldo

Het kosten-batensaldo is dus vooral gevoelig voor andere aannames met betrekking tot het percentage overstappers via de Overstapservice, de overstapgeneigdheid in de uitgangssituatie, de veronderstellingen rond de indirecte baten en de incidentele systeemkosten. Met een aantal van deze parameters is dan ook gevarieerd in paragraaf 3.1 om een bandbreedte rond het kosten-batensaldo in beeld te brengen.

4 Aliasafhankelijke kosten en baten

4.1 Inleiding

DNB concludeert dat er geen reeds bestaande alias is die in voldoende mate geschikt is voor groot-schalig aliasgebruik in het betalingsverkeer (DNB, 2020). Dit betekent dat een alternatief, nieuw te ontwikkelen, robuust alias nodig zal zijn, indien wordt besloten aliasgebruik in Nederland in te voeren. In dit hoofdstuk vergelijken we (kwalitatief) de kosten en baten van de robuuste alias met die van zeven bestaande (potentiële) aliases. De bestaande aliases hebben alle een minder gunstig kosten-batensaldo dan de robuuste nieuw te ontwikkelen alias.

4.2 Kosten en baten bestaande aliases

Tabel 4.1 laat zien hoe de kosten en baten van bestaande aliases zich verhouden tot die van de robuuste alias. Alle baten zijn uiteindelijk afhankelijk van het aandeel rekeninghouders dat gebruikmaakt van de alias. Indien een grote groep geen gebruikmaakt zijn de besparingen in overstapkosten kleiner. Hetzelfde geldt voor de administratieve kostenverlaging bij incassanten en schaalvoordelen op de markt voor online betaaldienstverlening. Vijf van de zeven bestaande aliases zijn bruikbaar voor de consumentenmarkt óf de zakelijke markt, maar niet voor beide. Dit beperkt het potentiële gebruik van aliases aanzienlijk, en daarmee ook de baten ervan.

Mobiel telefoonnummer en e-mailadres zijn zowel bruikbaar voor bedrijven als voor particulieren. Er zijn echter ook consumenten en mogelijk ook bedrijven zonder mobiel telefoonnummer of e-mailadres. En mogelijk willen sommige consumenten niet dat hun telefoonnummer en/of e-mailadres bij (al) hun financiële relaties bekend wordt. Dit drukt de adoptie van aliasgebruik.⁵⁰ Een ander nadeel van telefoonnummers of e-mailadressen is dat deze niet ‘stabiel’ zijn. Mensen kunnen overstappen van telefoon- of e-mailprovider en dan verandert mogelijk het telefoonnummer of e-mailadres. Door de koppeling met de betaalrekening wordt zo mogelijk het overstapgedrag op de markt voor telefonie of e-mail geremd.

De grootste kostenpost zijn de systeemaanpassingen bij betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanlevers van SCT-bulkbestanden. Deze zijn naar verwachting (aanzienlijk) hoger in het geval dat gekozen wordt voor een niet zelf-controleerbare alias (telefoonnummer, e-mail of vestigingsnummer). Voor e-mail geldt bovendien dat de lengte tussen verschillende e-mailadressen aanzienlijk kan verschillen. De foutgevoeligheid neemt toe door gebruik van een niet zelf-controleerbare alias, net als de kosten die gemaakt moeten worden om deze in te perken en fouten te repareren. Aangezien de (incidentele) systeemkosten de grootste kostenpost zijn van een overgang op een alias, is dit een belangrijke reden dat het kosten-batensaldo van de alternatieve aliases slechter uitvalt dan dat van een nieuw te ontwikkelen, robuust alias.

Er zijn ook enkele voordelen aan bestaande aliases. Zo is waarschijnlijk minder voorlichting nodig omdat betaalrekeninghouders voor een groot deel al bekend zijn met deze alias. Daarbij zijn de

⁵⁰ Tenzij elders kosten worden gemaakt om deze groep alsnog aan een telefoonnummer of mailadres te helpen.

opzoekkosten lager omdat betaalrekeninghouders veelal reeds beschikken over elkaars alias op het moment dat dit (bijvoorbeeld) het mobiele telefoonnummer wordt. De opzoekkosten zijn echter maar een beperkt deel van de totale incidentele kosten van een overgang op een alias (zie de eerste kolom van de tabel).

Onder aan de streep geldt voor alle bestaande aliassen een aanzienlijk minder gunstig kosten-batensaldo dan voor het nieuw te ontwikkelen robuust alias het geval is:

- Mobiel telefoonnummer en e-mailadres hebben het grootste potentiële bereik. Doordat deze niet zelf-controllerend zijn moeten echter meerkosten gemaakt worden om de benodigde betrouwbaarheid te waarborgen. Dit speelt nog sterker voor e-mailadressen die ook nog geen vaste lengte hebben;
- BSN heeft als zelf-controllerend nummer op zichzelf potentie. Een nadeel is dat BSN op dit moment een privacygevoelig nummer is en het gebruik ervan door derde partijen wettelijk sterk aan banden is gelegd.⁵¹ Door het BSN in te zetten als IBAN-alias wordt de privacy ervan geschaad en ontstaat er waarschijnlijk behoefte aan een ‘nieuw BSN’ met bijhorende kosten;
- Van de vier zakelijke aliassen scoort het btw-id relatief het best. Voor LEI geldt dat lang niet alle bedrijven erover beschikken. Het vestigingsnummer en het KvK-nummer van voor 2010 zijn niet zelf-controllerend. Deze aliassen zijn niet beschikbaar voor huishoudens, en kunnen dus niet als integrale oplossing dienen voor het verlagen van overstapdrempels.

⁵¹ Om die reden heeft de Belastingdienst alle eenmanszaken per 1 januari 2020 een nieuw **btw**-identificatienummer gegeven. Het vorige **nummer** bevatte integraal het Burgerservicenummer (**BSN**), een privacygevoelig persoonsgegeven.

Tabel 4.1 Bestaande aliasen kennen minder baten en op de belangrijkste kostenposten hogere kosten

Contante waarde over 10 jaar	Robuuste alias	Telefoon-nummer	Email-adres	BSN-nr	KvK-nr	Vestigings-nr	BTW-id	LEI-nr	Toelichting
Baten (direct en indirect)									
Betaalrekeninghouders, incassanten, aanlevers van SCT-bulkbestanden en betaalrekeningaanbieders									
Verlaging in de overstapkosten, administratieve kostenverlaging en schaalvoordelen	€	487	-	-	--	--	--	--	Particuliere rekeninghouders hebben geen KvK, vestigingsnr, BTW-id of LEI-nr en dus geen baat bij deze aliasen. Dekking van telefoonnummers en emailadressen is niet 100%. Deze aliasen zijn bovendien niet 'stabiel'. Zakelijke partijen beschikken niet over een BSN.
Incidentele kosten									
Publieke bestuursorganen									
Implementatie en voorlichting	€	(28)	-	-	++	-	-	-	BSN is een privacygevoelig nummer waardoor extra kosten gemaakt moeten worden op het gebied van wetgeving en implementatie. In algemene zin vereist een bestaande alias waarschijnlijk minder voorlichting dan een nieuwe robuuste alias.
Betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanlevers van SCT-bulkbestanden									
Systeemaanpassing, opzoek- en conversiekosten.	€	(796)	+	++	=	+	+	=	Systeemaanpassingen, opzoekkosten en conversiekosten zijn hoger bij niet-zelfcontroleerbare nummers omdat additionele inspanning nodig is om de foutgevoeligheid te beperken. Emailadressen hebben geen vaste lengte en zijn zodoende relatief foutgevoeliger.
Aanschrijven betaalrekeninghouders	€	(29)	+	+	+	+	+	+	Gebruik van een bestaande alias resulteert in hogere kosten voor het aanschrijven van rekeninghouders, zie ook koppelingskosten hieronder.
Betaalrekeninghouders									
Eenmalige koppeling met IBAN	€	(34)	+	+	+	+	+	+	Koppeling van een bestaande alias is complexer. Een nieuwe robuuste alias kan centraal en beveiligd worden gekoppeld aan de bestaande IBANs. Bij reeds bestaande aliasen zullen betaalrekeninghouders moeten aantonen dat de betreffende alias daadwerkelijk van hen is alvorens deze gekoppeld kan worden aan de IBAN.
Opzoekkosten	€	(47)	--	--	=	-	=	-	Opzoekkosten van bestaande aliasen zijn lager omdat deze in veel gevallen reeds bekend zijn bij contacten. Wel dient te worden geverifieerd of de betreffende alias gekoppeld is met de juiste IBAN.
Structurele kosten									
Onderhoudskosten aliasregister en parallele processen om zowel IBAN als alias te kunnen verwerken.	€	(125)	=	=	=	=	=	=	Deze kosten zijn niet afhankelijk van het type alias.

Noot:: een + in deze tabel verwijst naar de verwachte hoogte van de post. Bij baten betekent een – dat de baten naar verwachting lager zijn. Bij kosten betekent een – dat de kosten naar verwachting lager zijn. Indien de omvang van de post naar verwachting aanzienlijk hoger of lager is dan voor een robuuste alias geldt zijn – en ++ gebruikt. = betekent dat de omvang van de post gelijk is aan die voor een robuuste alias

Literatuur

- Boot, A. (2007). Competitiveness assessment and key issues for the Dutch retail banking sector. Rapport voor de OESO, juli.
- van der Crujisen, C. & Diepstraten, M. (2017). Banking Products: You *Can* Take Them with You, So Why Don't You? *Journal of Financial Services Research*, 52(123 – 154).
- Betaalvereniging Nederland (2018). Jaarverslag 2017.
- Betaalvereniging Nederland (2019). Factsheet betalingsverkeer 2018.
- Bureau van Dijk & CEPS (2009). *Data collection for prices of current accounts provided to consumers*. Final Report. Commissioned by the European Commission, Directorate-General for Health and Consumers.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2017). ICT, kennis en economie 2017. Den Haag: CBS.
- Currence (2019). Jaarverslag 2018. Amsterdam: Currence.
- De Nederlandsche Bank (2012). DNB Bulletin. Kosten Nederlands betalingsverkeer behoren tot de laagste in de EU. 20 december 2012.
- De Nederlandsche Bank & CentERdata (2015). DNB Household Survey 2015. Amsterdam: DNB.
- De Nederlandsche Bank & CentERdata (2019). DNB Household Survey 2019. Amsterdam: DNB.
- De Nederlandsche Bank & CentERdata (2019). Overstapgedrag bankklanten survey (incl. weegfactoren). Amsterdam: DNB.
- De Nederlandsche Bank (2016). Technische mogelijkheden IBAN-portabiliteit in Nederland. Amsterdam: DNB.
- De Nederlandsche Bank (2019). ZBO-verantwoording 2018. Amsterdam: DNB.
- Overstapgedrag bankklanten survey, DNB 2019
- De Nederlandsche Bank (2020). Verlaging van overstapdrempels in het Nederlandse betalingsverkeer: geen nummerbehoud, maar aliasgebruik? Amsterdam: DNB
- Decisio (2016). Determining the benefits of Account Number Portability (ANP). Amsterdam: Decisio.
- Ecorys (2018). Herijking business case inloggen BSN domein. Rotterdam: Ecorys.

- Europe Economics (2016). Costs and benefits of migration to ISO 20022 in SEPA. London: Europe Economics.
- Van der Heijden, R. (2019, 4 april). Is er bij zakelijke bankrekeningen sprake van kartelvorming? *De Volkskrant*. Amsterdam: de Volkskrant.
- GfK (2019). eCommerce Payment Monitor 2018. Den Haag: GfK.
- Jonker, N. (2013). Social costs of POS payments in the Netherlands 2002 – 2012: Efficiency gains from increased debit card usage. *DNB Occasional Studies*, 11(2). Amsterdam: DNB.
- Kamerstukken II, 33 506, nr. 28.
- Kamerstukken II, 33 506, nr. 34.
- Kamerstukken II, 34 629, nr. 6.
- Kenniscentrum Wetgeving en Juridische zaken (2018). Handboek Meting Regeldrukkosten. Den Haag: Ministerie van EZK.
- Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (2017). Verkenning aliasgebruik en mobiliteit in het Nederlandse betalingsverkeer.
- Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (2018). Reflectie op aliasgebruik en mobiliteit in het betalingsverkeer.
- Nederlandse Mededingingsautoriteit (2009). Rekening-courantkredietverlening aan het MKB. Den Haag: Mededingingsautoriteit.
- Nederlandse Mededingingsautoriteit (2010). Productkoppeling en overstapdrempels bij bancaire dienstverlening aan het MKB. *Monitor Financiële Sector*. Den Haag: Mededingingsautoriteit.
- Betaalvereniging Nederland (2019). Brochure Overstapservice: Eenvoudig veranderen van betaalrekening. Amsterdam: Betaalvereniging Nederland.
- Panteia (2016). Online betalen. Kosten voor ondernemers in 2016 in kaart gebracht. Zoetermeer: Panteia.
- Panteia (2018). Kosten van het toonbankbetalingsverkeer in 2017. Zoetermeer: Panteia.
- Růžičková, K. & Teplý, P. (2015). Determinants of banking fee income in the EU banking industry: Does market concentration matter? IES Working Paper, No.4/2015, Charles University in Prague, Institute of Economic Studies (IES), Prague.
- SEO (2018). Karakteristieken en tarieven zzp'ers. Amsterdam: SEO.

SEO, Ecorys & Van Zutphen Economisch Advies (2019). Werkwijzer voor maatschappelijke kosten-batenanalyse van de digitale overheid. Amsterdam: SEO.

Vozkova, K. & Kuc, M. (2016). Net Fee and Commission Income Determinants of European Cooperative Banks. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 10(12), 3919 – 3924.

Internetbronnen

Banken.nl (2018). Mobiel Bankieren App Vergelijking. Geraadpleegd van <https://www.banken.nl/media/Mobiel%20Bankieren%20App%20Vergelijking.pdf>

CBS (2018). Hoeveel opdrachtgevers hebben zzp'ers? Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/zzp/hoeveel-opdrachtgevers-hebben-zzp-ers->

Centraal Bureau voor de Statistiek (2019, 23 mei). Aantal personen geregistreerd in het donoregister. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82814NED/table?ts=1578490480896>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2019, 16 september). Totaal particuliere huishoudens in 2019. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71486NED/table?fromstatweb>

Consumentenbond (2019, 5 september). Kosten particuliere betaalrekeningen. <https://www.consumentenbond.nl/betaalrekening/hoe-wij-de-kosten-van-betaalrekeningen-testen>

De Nederlandsche Bank (2019, 26 november). Aantal binnenlandse incassi per kwartaal, 2018K3 - 2019K2. Geraadpleegd van <https://statistiek.dnb.nl/downloads/index.aspx#/details/re-tailbetalingsverkeer-kwartaal/dataset/9aa3c704-8e00-40b2-b075-b17e2a63de30/re-source/16dbbbe9-29dd-4a1e-9c43-eba7ab6eb17a>

Rompslomp (2018, 29 oktober). Marktaandeel zakelijke betaalrekeningen per bank. *Zzp'er kiest voor gemak en prijs bij keuze bank*. Geraadpleegd van <https://rompslomp.nl/blog/zzper-kiest-voor-gemak-en-prijs-bij-keuze-bank>

ZZP Barometer (2018, 3 juli). Aandeel zzp'ers zonder aparte zakelijke rekening. *Knab groeit in 4 jaar uit tot populairste bank onder zzp'ers*. Geraadpleegd van <https://zzpbarometer.nl/2018/07/02/knab-populairste-bank-zzpers/#.XhXOxfzvKUm>

Zzpdaily (2019). Vaste jaarlijkse kosten per zakelijke betaalrekening. *Beste zakelijke rekening voor zzp'ers 2019 – een onderzoek door zzpdaily.nl*. Geraadpleegd van <https://zzpdaily.nl/beste-zakelijke-rekening/>

Bijlage A Opzet van de analyse

MKBA-richtlijnen

Een MKBA is een integrale analyse van de effecten van een project of investering op de welvaart. Het uitgangspunt van een MKBA is dat alle effecten voor alle groepen in de maatschappij worden meegenomen. Waar mogelijk worden effecten gemonetariseerd – uitgedrukt in euro's – om ze vergelijkbaar te maken. Er wordt bovendien via een discontovoet van 3 procent rekening gehouden met effecten die in de toekomst plaatsvinden. De MKBA analyseert:

- Directe en indirecte kosten en effecten;
- Verdeling van kosten en baten over kostendragers;
- Lange- en kortetermijneffecten;

Daarbij is het gewenst om bij dit onderzoek de Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) toe te passen. Gebruik van deze leidraad is verplicht bij MKBA's in opdracht van het Rijk. De leidraad is opgesteld door CPB en PBL op basis van uitvoerige ervaring met MKBA op verschillende terreinen. De leidraad is gevolgd door werkwijzers, deels opgesteld door SEO, waarin wordt aangegeven hoe MKBA kan worden toegepast op verschillende beleidsterreinen en voor verschillende effecten. De leidraad en de werkwijzers zijn vastgesteld door het kabinet. Ze bieden een solide basis voor MKBA's van hoge kwaliteit.

De Algemene leidraad vraagt onderzoekers een geschikte vorm van de MKBA te kiezen.⁵² Hierover schrijft de leidraad:

“Verschillende fasen van de besluitvorming stellen verschillende eisen aan een MKBA. ...In de beginfase van de besluitvorming [is het] van belang dat een groot aantal vaak nog schetsmatig uitgewerkte alternatieven globaal wordt geanalyseerd. Nadat duidelijk is geworden op welke zoekrichtingen het onderzoek zich concentreert, worden de betreffende alternatieven verder uitgewerkt en is een meer diepgaande analyse nodig en mogelijk....

In een integrale MKBA zijn alle onderzoekstappen zorgvuldig uitgevoerd en alle effecten zo precies mogelijk bepaald en gewaardeerd. Dit type MKBA bevat de best beschikbare informatie en biedt de besluitvormers de meest gedetailleerde inzichten in de voor- en nadelen van een maatregel. Het belangrijkste nadeel van een dergelijke MKBA is de omvang van de onderzoekslast, waardoor het onderzoek lang kan duren en kostbaar is. ...

In een kengetallen-KBA (KKBA) worden de effecten en waarderingen bepaald op basis van vuistregels en kengetallen. Het voordeel van een KKBA is dat deze sneller en goedkoper kan worden uitgevoerd dan een integrale MKBA. Hierdoor is het ook mogelijk om KBA's uit te voeren voor kleinere maatregelen: de kosten van het onderzoek blijven dan in verhouding tot de kosten van de maatregel. Een KKBA kan ook goed werken als er nog veel projectalternatieven op tafel liggen. De KKBA vermindert dan de onderzoekslast.”

Naar onze mening past de kengetallen-KBA het best bij de fase van kennisontwikkeling en besluitvorming waarin aliasgebruik zich bevindt, en bij de beschikbare informatie. Er ligt een aantal verschillende potentiële aliassen op tafel. Over de effecten van deze alternatieven bestaat wel informatie, maar deze is nog niet volledig. Naar de kosten is nog niet eerder onderzoek gedaan. Een kengetallen-KBA kan als 'eerste zeef' dienen, waarbij duidelijk wordt of er kansrijke alternatieven

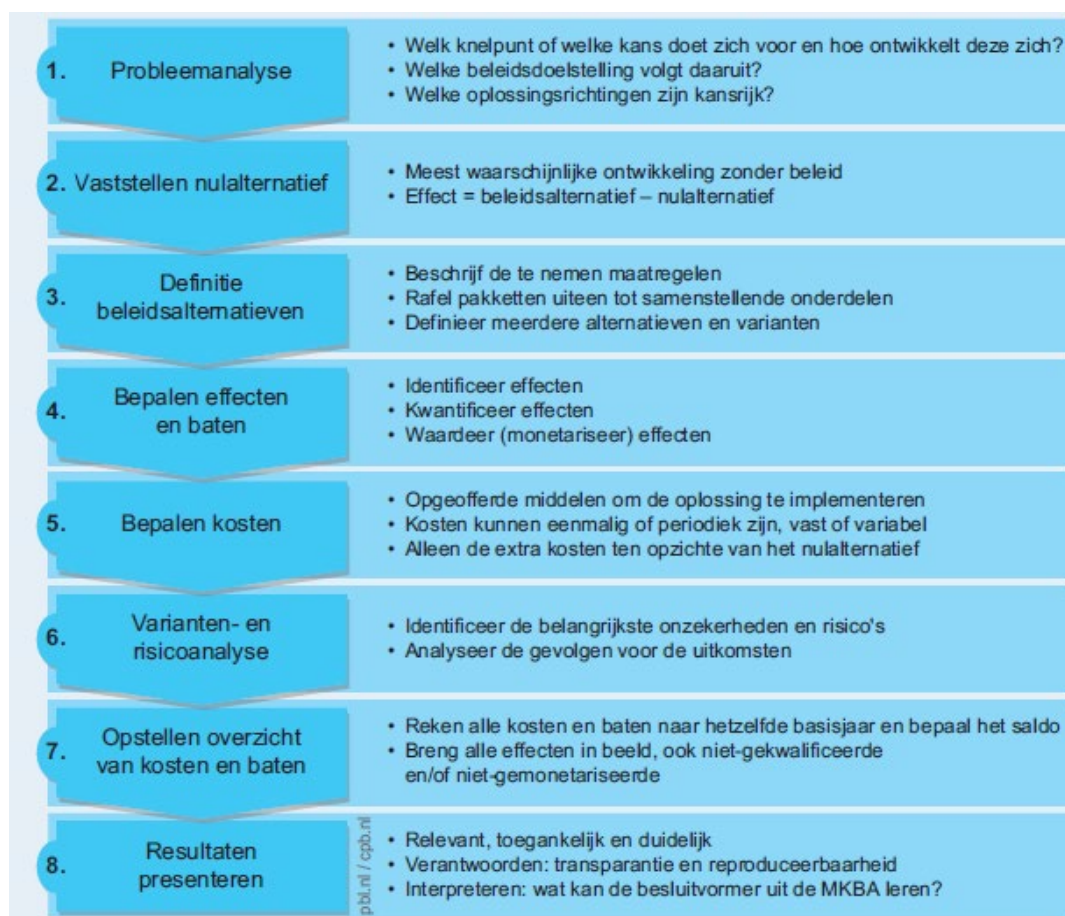
⁵² G. Romein en G. Renes (2013) *Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse*, Den Haag: CPB, PBL.

zijn en zo ja, welke. Naast de Algemene Leidraad gebruiken we gegevens en methoden uit vergelijkbare studies en MKBA's. Het gaat dan bijvoorbeeld om:

- de studie naar de voordelen van nummerportabiliteit door Decisio in opdracht van ACM uit 2016;⁵³
- De bijdrage van de ACM aan de kosten-batenanalyse van de EU-brede nummerportabiliteit;⁵⁴
- De MKBA van de EC uit 2013;⁵⁵
- Onderzoek van de Britse FCA naar overstapdrempels.⁵⁶

Het plan van aanpak volgt het stappenplan van de Algemene Leidraad, zoals geschetst in Figuur A. 1.

Figuur A. 1 Stappenplan MKBA

Bron: G. Romein en G. Renes (2013), Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse.

⁵³ Decisio (2016) Determining the benefits of account number portability. June 2016.

⁵⁴ ACM (2016) Portabiliteit van betaalrekeningnummers. Juni 2016.

⁵⁵ Europese Commissie. (2013). Impact Assessment on the comparability of fees related to payment accounts, payment account switching and access to payment accounts with basic features.

⁵⁶ Financial Conduct Authority. (2015). Making current account switching easier.

Bijlage B Figuren en tabellen

Bijlage B.1 Vergelijking baten met eerdere studie

Tabel B. 1 vergelijkt de baten zoals berekend in dit rapport met die in Decisio (2016). De directe baten voor particuliere rekeninghouders zijn hoger, voornamelijk als gevolg van het feit dat we in dit rapport een grotere populatie (primaire) particuliere betaalrekeninghouders hanteren.

De baten voor overstappende mkb'ers zijn lager in deze rapportage omdat:

- Er voor mkb'ers minder tijd gepaard gaat met een overstap, onder andere omdat we op basis van recente gegevens van DNB het aantal bankrelaties per mkb'er kleiner inschatten;
- We voor de mkb'ers die overstappen via de overstapservice niet rekenen met 13 maanden dubbele kosten voor het aanhouden van de oude betaalrekening maar slechts met 1 maand.

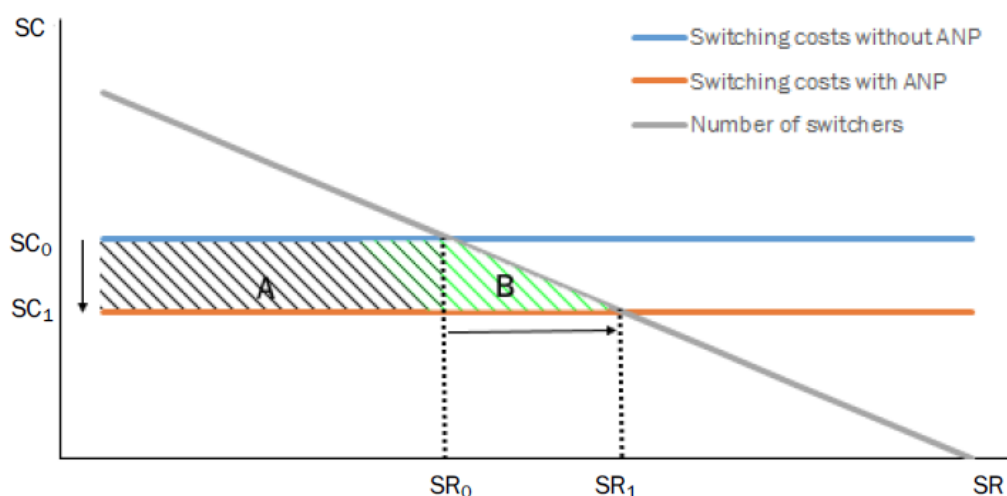
De indirecte baten zijn lager omdat we de grondslag voor het berekenen van de verlaging van de X-inefficiëntie op basis van het rapport van Panteia (2018) beperken tot de bancaire online betaaldiensten. Daarnaast berekenen we op basis van dezelfde studie de (gecorrigeerde) scope voor efficiëntiewinst op 0,3%-punt: het verschil tussen 1,6 procent voor bancaire aanbieders en 1,3 procent voor (gecorrigeerde) niet-bancaire aanbieders. Decisio (2016) rekent met een percentage van 5 procent voor de potentiële efficiëntiewinst en komt dan op een schatting van tussen de € 500 en € 550 miljoen over 10 jaar. In onderstaande tabel hebben wij dit getal geactualiseerd, en met 3 procent verdisconteerd over 10 jaar, en komen dan op € 331 miljoen over 10 jaar die gebruikt wordt in het meest gunstige scenario.

Tabel B. 1 Vergelijking directe en indirecte baten over periode van 10 jaar met Decisio (2016)

	Decisio (in miljoenen euro's)	MKBA Aliasgebruik (in miljoenen euro's)	% t.o.v. Decisio
Directe baten			
Verlaging in de overstapkosten voor particuliere rekeninghouders	174	234	135%
Verlaging in de overstapkosten voor mkb's	159	56	35%
Administratieve kostenverlaging incassanten en aanleeveraars van SCT-bulkbestanden	133	130	98%
Indirecte baten			
Efficiëntiewinst	525	66	13%
Totale baten	991	487	49%

Bijlage B.2 Rule of half

Figuur B. 1 'Rule of half' principe in de baten van nieuwe overstappers

Bron: Decisio (2016), Benefits related to switching costs.

Zoals de figuur illustreert, neemt als gevolg van een daling in de overstapkosten (SC) van SC_0 naar SC_1 het percentage overstappers toe van SR_0 naar SR_1 . Voor betaalrekeninghouders die ook in de situatie zonder nummerportabiliteit (aliasgebruik) overstappen, was het saldo in de kosten en baten van de overstap reeds positief voor overstapkosten ter hoogte van SC_0 . Als gevolg hiervan is de stijging in de totale baten van deze groep gelijk aan het aantal overstappers in de groep (SR_0) maal de daling in de overstapkosten ($SC_1 - SC_0$). Er verandert niets in deze groep met betrekking tot de keuze tot overstappen, alleen in de totale baten die zij hierbij ondervinden.

Daarentegen is er een groep 'nieuwe overstappers' waarbij het kosten- en batensaldo van de overstap *negatief* is voor overstapkosten ter hoogte van SC_0 en *positief* ter hoogte van SC_1 . Doordat de baten van overstappen nu wel hoger zijn dan de kosten als gevolg van de kostenverlichting, stappen zij ook over. Hierdoor neemt het overstappercentage toe van SR_0 naar SR_1 .

De *hoogte* van de verandering in het kosten en batensaldo per 'nieuwe overstapper', varieert per overstapper. Aan de linkerzijde van oppervlakte B zijn de totale baten vrijwel even hoog als de totale kostenverlichting ($SC_1 - SC_0$), en aan de rechterzijde is het saldo in de overstap vrijwel gelijk aan 0, waardoor men vrijwel onverschillig is tussen wel en niet overstappen. Als gevolg is, in het geval van een lineaire vraagcurve (baten), het *gemiddelde* van de groep gelijk aan het gemiddelde van de twee uitersten:

$$\frac{(SC_1 - SC_0) + 0}{2} = 1/2(SC_1 - SC_0)$$

Als gevolg passen we de 'Rule of half' toe om de baten van de nieuwe overstappers te berekenen:

$$\sum_{SR_0+1}^{SR_1} \Delta(SR - SC) = (SR_1 - SR_0) * 1/2(SC_1 - SC_0)$$

Bijlage B.4 Tabellen

Tabel B. 2 Overzichtstabel kosten en baten uitgesplitst naar marktpartij in het betaaldienstverkeer, contante waarde over 10 jaar in miljoenen euro's

	Betaalrekeninghouders	Publieke bestuursorganen	Incassanten en aanlevers van SCT-bulkbestanden	Betaalrekeningaanbieders
Baten				
Verlaging in de overstapkosten	290			
Administratieve kostenverlaging			130	
Efficiëntiewinst	66			
Kosten				
Incidenteel				
Ontwikkeling en implementatie van migratieplannen		-4		
Voorlichting betaalrekeninghouders		-19		
Ontwikkeling en beschikbaar stellen aliasregister		-4		
Aanschrijven betaalrekeninghouders				-29
Systeemaanpassingen			-116	-509
Opzoekkosten	-47		-21	-31
Conversiekosten			-41	-78
Eenmalige verificatiekosten IBAN-alias	-35			
Structureel				
Onderhoudskosten aliasregister		-8		
Structurele kosten betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanlevers van SCT bulkbestanden			-2	-123
Saldo	275	-35	-50	-770

Bovenstaande tabel onderschat de baten voor rekeninghouders en de kosten voor betaalrekeningaanbieders. Als meer concurrentie leidt tot lagere prijzen voor betaalrekeningaanbieders (zie ook Decisio, 2016) dan daalt het producentensurplus en stijgt het consumentensurplus met hetzelfde bedrag. Deze verschuiving kan substantieel zijn. Omdat dat per saldo geen effect heeft op het totale kosten-batensaldo, is dat niet meegenomen in de tabel.

Tabel B.3 Kosten en baten over verschillende zichtperiodes (basisscenario, in miljoenen euro's)*

	Waarde	Contante waarde over 10 jaar	Contante waarde over 30 jaar
Directe Baten			
Betaalrekeninghouders			
Verlaging in de overstapkosten voor particuliere betaalrekeninghouders	29	234	544
Verlaging in de overstapkosten voor mkb's	7	56	130
Incassanten			
Administratieve kostenverlaging directe bankrelaties	16	130	302
Indirecte Baten			
Betaalrekeningaanbieders			
Efficiëntiewinst	8	66	154
Totale baten	61	487	1.130
Incidentele kosten			
Publieke bestuursorganen			
Ontwikkeling en implementatie van migratieplannen	-4	-4	-4
Voorlichting betaalrekeninghouders	-20	-19	-19
Ontwikkeling en beschikbaar stellen aliasregister	-4	-4	-4
Betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden			
Aanschrijven betaalrekeninghouders	-30	-29	-29
Systeemaanpassingen	-644	-625	-625
Opzoekkosten	-55	-52	-52
Conversiekosten	-126	-119	-119
Betaalrekeninghouders			
Eenmalige verificatiekosten IBAN-alias	-36	-34	-34
Opzoekkosten	-50	-47	-47
Structurele kosten			
Publieke bestuursorganen			
Onderhoudskosten aliasregister	-1	-8	-19
Betaalrekeningaanbieders, incassanten en aanleveraars van SCT-bulkbestanden			
Structurele kosten	-15	-125	-288
Totale kosten	-985	-1.067	-1.240
Saldo	-924	-580	-110

* Als gevolg van de discontovoet zijn ook de incidentele kosten die niet (slechts) in het eerste jaar worden gemaakt, lager in de tabellen waarbij we deze uitdrukken in contante waarden.

Tabel B.4 Berekening kosten incassanten per grootteklasse

Aantal incassanten	Range machtigingen per incassant	Transacties per grootteklasse (aantallen in miljoenen)	Type kosten	Kosten per transactie (in euro's)	Totaal (in duizenden euro's)
24	10.000.000 - 1.000.000	373	Systeemanalyse	0,002	793
			Systeemaanpassingen	0,020	7.374
			Interne veranderingen	0,006	2.193
			Externe kosten	0,001	327
			Conversiekosten	0,011	3.967
			Opzoekkosten	0,005	1.867
			Totaal	0,044	16.521
1.060	1.000.000 - 10.000	574	Systeemanalyse	0,004	2.441
			Systeemaanpassingen	0,040	22.688
			Interne veranderingen	0,012	6.749
			Externe kosten	0,002	1.005
			Conversiekosten	0,021	12.206
			Opzoekkosten	0,010	5.744
			Totaal	0,089	50.833
95.300	10.000 - 100	488	Systeemanalyse	0,009	4.439
			Systeemaanpassingen	0,085	41.261
			Interne veranderingen	0,025	12.274
			Externe kosten	0,004	1.828
			Conversiekosten	0,046	22.197
			Opzoekkosten	0,021	10.446
			Totaal	0,190	92.446
Totaal					159.800

De kosten per transactie voor de grote incassanten in de eerste grootteklasse (10.000.000-1.000.000) zijn gebaseerd op Europe Economics (2016). De schattingen in deze studie zijn gebaseerd op de grote incassanten. Vervolgens nemen we voor de andere categorieën aan dat er sprake is van schaalnadelen, waardoor de kosten per transactie een factor 2 (midden categorie) respectievelijk 4,3 (kleinste incassanten) hoger is.

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl